

FRI TANKE

Frihetsaksjonen
2005

Side 4-5

Retten til å leve vs
retten til å dø

Side 8

Vi som bare
har minnene

Side 20

Pragmatisme
og prinsipper

Side 22

VITENSKAP:
Levende maskiner

Side 24

Kjønnslemlestelse
– en sak for forbundet?

Side 27

Medlemsavis for Human-Etisk Forbund

02-05

Human-Etisk
Forbund

Kamp mot mirakelmenn og overtro

I Norge er overtro festlig krydder i tilværelsen – i India er det spørsmål om liv og død. Indiske ateister har engasjert seg for livet.

Side 12-17

Ateisters moralsk ansvar

LEDER

En av de store utfordringene for norske – og andre vestlige – humanister, har vært å få aksept for at man kan være like gode og anstendige mennesker selv om man ikke tror på gud. Store deler av befolkningen har hatt vanskelig for å forstå hvordan det er mulig å ha en moral når den ikke er forankret i guddommelige påbud.

I India har ateister og rasjonalister snudd dette på hodet: – Det at vi er ateister gjør oss spesielt moralsk ansvarlige, sier doktor K. Veeramani, leder for organisasjonen Dravidar Kazhagam, til Fri tanke. Organisasjonen er en av mange grupper som driver sosialt arbeid begrunnet i et ateistisk livssyn. Ateisme og sosialt engasjement har gått hånd i hånd i et land som fremdeles preges av undertrykkende og diskriminerende religiøse systemer, tro på mirakler, hekseri og guder som må blidgjøres, mangel på elementær utdanning for store deler av befolkningen og svindlere som utnytter dette.

I det jevnt over svært sekulære Norge oppleves kanskje overtro mer som festlig krydder i tilværelsen, noe som gjør hverdagen litt mer spennende. I India representerer overtroiske forestillinger en fare for liv, helse og lykke – når noen blir anklaget for å være hekser og brent, når mirakelmenn foreskriver amuletter og ofringer til gudene mot sykdommer som krever lege eller når kasteløse kvinner tvinges til å være landsbyens tempelprostituerte.

Ateistsenteret i Vijayawada har i mer enn seksti år drevet utstrakt sosialt arbeid. Målet er ikke bare å avhjelpe fattigdom, men å bidra til sosial reform og endring av tankegang. Det er et langsommelig og nitid arbeid.

Gjennom HAMU – Humanistisk aksjon for menneskerettigheter i u-land – har norske humanister i over ti år

bidratt økonomisk til Ateistsenterets sosiale innsats. I motsetning til mye annen humanitærhjelp, kanaliseres pengene direkte til den lokale organisasjonen, mens HAMU-styret ved inspeksjoner forsikrer seg om at pengene går dit de skal.

I år har Human-Etisk Forbund for andre gang arrangert Frihetsaksjonen – til inntekt for HAMU-prosjektene i India. Aksjonsuka er nettopp avsluttet og i skrivende stund er ikke resultatet klart, men mange steder har særlig konfirmanter deltatt. Rapportene viser at ikke minst de har satt pris på å kunne gjøre en innsats for andre.

Det er ingen liten oppgave å arrangere en innsamlingsaksjon. Tiden vil vise om Human-Etisk Forbund evner å holde en slik innsamlingsform i gang, eller om midler til HAMU bør samles inn på mindre spektakulært vis, som avtalegiro og lignende, slik det var tidligere.

En av Human-Etisk Forbunds stiftere og mangeårig formann, Kristian Horn, formulerte følgende: «De meninger og oppfatninger vi gir uttrykk for er ikke deler av vårt livssyn hvis vi ikke føler oss forpliktet av dem.»

Indiske ateister og humanister føler seg forpliktet av sitt livssyn – på den måten at de faktisk omsetter sitt livssyn i handling. Og nettopp det at vi bare har dette ene livet er deres begrunnelse for sin innsats. Det bør ikke nødvendigvis være et mål for norske humanister å kle seg i svart og gi seg asketisk hen utelukkende til frivillig arbeid, slik de indiske medlemmene av Periyar-bevegelsen gjør. Men kanskje kan det inspirere også flere norske humanister til å la livssynet forplikte til handling.

Kirsti Bergh

FRI TANKE

Medlemsavis for Human-Etisk Forbund
Fri tanke redigeres etter redaktørplakaten.
Redaksjonelt stoff i Fri tanke står ikke nødvendigvis for Human-Etisk Forbunds regning.

Tlf: 23 15 60 20
Faks: 23 15 60 21
E-post: fri.tanke@human.no

Besøksadresse:
St. Olavs gt. 27
Oslo

Postadresse:
Pb. 6744 St. Olavs plass
0130 Oslo

REDAKTØR

Kirsti Bergh
E-post: kbergh@human.no

REDAKSJON

Arnfinn Pettersen
E-post: pettersen@human.no

Turid Lykseth Wik
E-post: wik@human.no

LAYOUT

JPG-Jungelpatroljen
www.jpg.no

TRYKK

Dagblad-Trykk

FORSIDE FOTO

Scanpix/EPA

MATERIALFRIST FOR NR. 3/4 2005
10. juni

Fri tanke har endret design, og JPG Jungelpatroljen står for den nye utformingen.

K O L O F O N

INNHOOLD

Frihetsaksjonen 2005

Side 4

HUMAN-ETISK FORBUND: Fyldig landsmøteprogram

Side 6

SCHIAVO-SAKEN: Retten til å leve vs retten til å dø

Side 8

ABORTLOVEN: Hvor skal grensen gå?

Side 10

Tema: Indisk ateisme

Side 12

Intervjuet: Bente Sandvig

Side 18

Vi som bare har minnene

Side 20

Aktuelle bøker

Side 22

Vitenskap: Levende maskiner

Side 24

Kronikk: Kjønnsmestelse – en kampsak for Human-Etisk Forbund?

Side 27

Ved en ytterst konservativ paves død

Lars Gule
Generalsekretær i
Human-Etisk Forbund

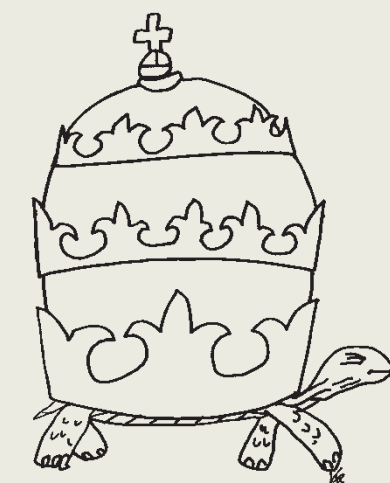

K O M M E N T A R

PAVE JOHANNES PAUL II er død. Han har, med nær 26 år som Romas biskop, vært en av de lengst sittende paver gjennom pavedømmets nesten 2000-årige historie. Mange føler seg berørt av pavens bortgang. Hvordan kan det henge sammen i en stadig mer sekularisert tid?

Fjernsynet gjør at vi kommer tett inn på sentrale personer og blir nærgående vitner til deres liv og virke – og sykdom og død. Dette kan ikke unngå å berøre oss. Vi har fulgt pavens sykdomsforløp og sympatiserer med den gamle mannen som til slutt dør på sin post. Det ville egentlig være merkelig om vi *ikke* ble berørt.

MEN SER VI PÅ hva paven har stått for, er det neppe tvil om at han har inntatt posisjoner som blir mer og mer problematiske for stadig flere, også katolikker. Jo, det er positivt at Johannes Paul II søkte dialog med andre religioner og det er sant at han har stilt seg kritisk til krigen i Irak, og at han har arbeidet for fred og forsoning i en del sammenhenger. Det er heller ikke tvil om at hans opposisjon mot sovjetsystemet, særlig i hans hjemland Polen,

Illustrasjon: Knut A. Berg

bidro til Sovjetunionens sammenbrudd og dermed var et viktig bidrag til større frihet for folkene i Russland og de østeuropeiske statene.

JOHANNES PAUL II var ytterst konservativ i sin teologi. Han markerte seg som motstander av kvinnelige prester og abort. Dette innebærer faktisk en systematisk diskriminering av kvinner. Dessverre har hans syn utbredelse i den katolske kirke, også i Norge. Dominikanerpater Kjell Arne Pollestad sier i et intervju (Dagbladet 08.04.) at "feminismen har gjennom tretti år kostet flere menneskeliv enn nazismen og kommunismen til sammen". Sammenligningen sier sitt. Pollestad slår også fast at "ingen framtidige paver vil noensinne godta abort, kvinnelige prester, skilsmisse eller sex utenfor ekteskapet". Dette er ikke bare konservativt – det er reaksjonært.

PAVEN VAR MOTSTANDER av prevensjon generelt og bruken av kondomer spesielt i forbindelse med bekjempelsen av HIV og AIDS. Det blir vanskelig å komme utenom at Johannes Paul vil måtte møte sin skaper med et meget

stort ansvar for hundretusener av døde i Afrika og Asia.

Johannes Paul II var også en uttalt motstander av homofiles rettigheter. Dette innebærer et uakseptabelt angrep på homofiles menneskeverd og menneskerettigheter. Videre bremsset han en progressiv utvikling av den katolske kirke i Latin-Amerika under dekke av å skulle gjøre kirken mindre politisk. Men dette forhindret verken paven eller kirken fra å ha gode relasjoner med diktatorer og diktaturer. På den måten trampet Johannes Paul på de fattiges rettferdige kamp mot undertrykkelse og for sosial utjevning. Og selv om professor Janne Haaland Matlary ikke skal gjøres ansvarlig for alt paven sto for, merker vi oss at hun har fungert som rådgiver for ham og Vatikanet i en årrekke. Dessverre har heller ikke norske katolikker ellers framstått med noen kritisk brodd mot pavens og den katolske kirkes konservative og reaksjonære holdninger og posisjoner.

Men på tross av all vår skepsis og uenighet kan også humanister føle deltagelse i sorgen med alle dem som har mistet et ankerfeste for sin tro.

FRIHETSAKSJONEN 2005:

Konfirmanter med aksjonsauksjon

Konfirmantene på Bekkestua i Bærum auksjonerte bort selvlaget aksjonskunst. Inntektene gikk uavkortet til Frihetsaksjonen.

Tekst & foto: Knut Jul Meland

Foajeen i Bekkestua Bibliotek fungerte som auksjonshall da årets borgerlige konfirmantkull fra Bekkestua avsluttet kursløpet mandag 11. april. Deres konfirmasjonsforberedelser fortønet seg annerledes enn normalen. Resultatet av kurset var selvsagt mye nytt tankegods for deltakerne, men også diverse kreative arbeider, deriblant fire malerier i akryl. Maleriene var aksjons-gjenstandene da kursleder Liz Rekve med hammer i hånd påtok seg rollen som auksjonarius.

INNBRINGENDE

– Første gang, annen gang, solgt, roper hun for fjerde gang.

Maleriene alene brakte inn 3.150 kroner. Med tilleggsinntekter fra salg av plakater, forfriskninger pluss to tunge innsamlingsbøsser landet totalsummen på nærmere 7.000 kroner. Hele beløpet tilfaller HAMUs innsamlingsaksjon Frihetsaksjonen 2005.

– Dette har vært kjempemessig.

Ikke bare var dette en fin avslutning for kursledelse og kursdeltakere, men vi greide å samle inn en pen sum til et formål som har skapt engasjement blant konfirmantene, sier Liz Rekve.

KREATIV LÆRING

Sammen med Marianne Delmark Solem har hun ledet konfirmasjonskurset på Bekkestua. Begge er utøvende kunstnere med bred kompetanse, noe som har gitt seg utslag i en kreativ læringsprosess for konfirmantgruppa. Hver kurskveld har ungdommene fått en introduksjon og en presentasjon av ulike diskusjonstemaer. I etterkant har de fått anledning til å uttrykke følelser og meninger ved hjelp av penselstrøk på lerreter.

– Det har vært et poeng at opplegget ikke skulle fortone seg som skoleundervisning. Målet har vært å lage nye rammer for innlæring av humanistisk tenkning. Det synes jeg vi har fått til, sier en kry kursleder.

AKSJONSKUNST

Rekve og Solem beskriver kurset som et prosjekt i skjæringspunktet mellom humanistisk tenkning, kunst og kommunikasjon. Konfirmantene har brukt kunst som et verktøy for å kommunisere humanetikk. Maleriene blir stående som en manifestasjon av konfirmantgruppas refleksjoner og holdninger inn mot emner som blant annet medmenneskelighet, likegyldighet, vennskap, sex, rettferdighet og urettferdighet.

Kurslederne forteller at det har vært et poeng at konfirmantene skulle få uttrykke sin kreativitet fri for voksen, intellektuell og formell begrensning.

– Vi har lagt føringer i forhold til temaer og bistått med hjelpende hender når det har vært nødvendig. På eget initiativ har konfirmantene valgt å produsere verker innenfor det vi kan kalle aksjonskunst, forteller Solem, som med glimt i øyet sammenligner konfirmantenes malerier med arbeidet til Wassily Kandinsky og Jackson Pollock.

Konfirmantkunstnere

Erik Rydning (15), Eva B. Storrusten (15) og Katarina Kloster (15) var blant de 34 konfirmantene som samarbeidet om å produsere de fire maleriene. Før auksjonen tok til, gikk diskusjonen livlig om hvor høyt budene kom til å gå.

– Uansett håper jeg at pengene blir en hjelp for de som får dem, sier Erik.

Kunstnerne synes selv de har valgt en utradisjonell uttrykksmåte.

– Jeg synes maleriene er flotte, men de ligner ikke noe av det vi har på veggen hjemme, konstaterer Katarina.

Alle er enige i at konfirmasjonsundervisningen har vært lærerik. Ikke minst har arbeidet med maleriene representert en utfordring.

– Vi har vært nødt til å tenke nøye gjennom hva vi virkelig mener om saker og ting. Dessuten måtte vi finne ut måter å uttrykke meningene våre gjennom maleriene, sier Eva.

Erik Rydning, Eva B. Storrusten og Katarina Kloster var blant konfirmantene som stod bak kunsten som gikk under hammeren.

«Det du ikke så»
– konfirmantkunst

Konfirmanter fra Kirkhaugen skole i Bodø er klare til å dra ut. Foto: Svein R. Kristiansen

- Vellykket Frihetsaksjon

– Så langt vi kan se, har Frihetsaksjonen 2005 vært vellykket landet over, sier Gunhild Stranden, prosjektleder for aksjonen. Hun forteller at det meldes om positive resultater fra nord til sør.

– Alt fra kreative aksjonsformer som ansiktsmaling, auksjon, loddsalg til tradisjonell dør-til-dør og stands-

virksomhet har gjort Frihetsaksjonen synlig i nærmiljøet og gitt masse penger til HAMUs India-prosjekter.

Idet Fri tanke går i trykken er ikke landsresultatet klart, men Stranden forteller at rapporter som er kommet inn pr 18. april viser en klar økning i forhold til fjorårets resultat.

Se www.human.no.

I Bergen ble det blant annet arrangert Åpent Hus til inntekt for Frihetsaksjonen. Der bidro konfirmanter med aktiviteter for både store og små besøkende. Blant annet sykkeltriksing, putekrig og gitarkurs. Andre aktiviteter var ansiktsmaling, spøkoner, kafé, spøkelseshus, streetbasket, førstehjelpskurs, svampekasting, pilkasting, karaoke, korpsmusikk, salg av gode fotballtips og Idol-konkurranse. Arrangementet hadde over 600 besøkende. Foto: Renate Sørtvedt

Nederst til høyre: Konfirmasjonsleder Kari Ellingsen og 81-årige Gisle Johnson på stand i Bodø. Foto: Svein R. Kristiansen

Herrens nye mann i Oslo

Arnfinn Pettersen er redaktør av tidsskriftet Humanist og redaksjonsmedlem i Fri tanke.

K O M M E N T A R

“Det har vært en morsom tid ikke å være medlem av Den norske kirke.”

Så har da altså Oslo – etter mye om og men – fått en ny biskop. Og sannelig heter han ikke Ole Christian Kvarme. Det gikk som det måtte gå i et valgår – Kristelig Folkeparti tok ikke sjansen på å støtte fra seg flere av sine kjernevelgere enn de allerede har gjort.

Det har når sant skal sies vært en morsom tid ikke å være medlem av Den norske kirke. Da først Kvarme, som egentlig ikke var kandidat, etter en riktig vellykket kampanje fra konservativt hold var blitt kandidat, fant Kirkerådet plutselig ut at de gjerne ville ha Erling Pettersen, som ikke lenger var kandidat, som sin kandidat. Mens Oslo bispedømmeråd på sin side foretrakk Trond Bakkevig, som hele tiden hadde vært kandidat, som *sin* kandidat. De liberale kamphanene klønet det med andre ord grundig til for seg, ved ikke å klare å bestemme seg for et felles bispeemne.

Dermed hjalp det lite at liberalerne hadde lyktes med sin kampanje for å fremstille Kvarme som en dyster mørkemann av en reaksjonær teolog. Og strengt tatt betydde ikke det annet enn at han deler flertallet av biskopenes syn på praktiserende homofile prester: At de ikke må få praktisere. Som prester altså. Ikke så lenge de praktiserer som homofile. Det blir ganske enkelt for mye praksis.

Av alle komiske utspill i forbindelse med bispeutnevnelsen, er muligens den morsomste Gunnar Stålsetts uttalelse om at utnevnelsen av Kvarme var politisk. Det var som kjent en Senterparti-statsråd som i sin tid tvang gjennom utnevnelsen av Senterparti-mannen Stålsett, mot regjeringspartner Kristelig Folkepartis vilje. Han har kanskje forlatt bispekontorene, men hva politiske bispeutnevnelser angår sitter Stålsett fortsatt i glasshus.

Hele affæren har i det hele tatt vært ganske grisete. Den liberale kampanjen mot Kvarme hadde tidvis karakter nærmest av bakvaskelse. Og det komplette fraværet av konservative på den opprinnelige listen over kandidater anskueliggjorde at det blant Kirkens liberale krefter eksisterer en noe kuriøs forståelse av begrepet “demokrati”. På den annen side var den mer eller mindre salige alliansen av konservative teologer, avisen Vårt Land og Kristelig folkeparti, som tvang frem Kvarmes kandidatur, en oppvisning i rå maktpolitikk.

I det hele tatt har det såkalte kirkelige votum avdekket at forståelsen av demokratiske prosesser fortsatt er noe mangelfull i disse kretser. Så mye annet er det kanskje ikke å vente. Det er jo tross alt ikke så mye over hundreåret siden norske biskoper i samlet flokk uttalte seg mot den vederstyggelige parlamentarismen...

Som medlem av Human-Etisk Forbund er det ikke min oppgave å mene noe om hvem som bør eller ikke bør være biskop i Den norske kirke. Det er, eller burde være, en oppgave for Kirken selv. Slik er det som kjent ikke.

Vi har nemlig en statskirke hertillands og det er Regjeringen, eller mer presist de medlemmer av Regjeringen som også er medlemmer av Den norske kirke, som utnevner biskoper. Resultatet er at bispeutnevnelser er og må være et politisk spørsmål. Gunnar Stålsett har vært blant de som har argumentert for at det fortsatt bør være slik. Mon tro om han mener det fortsatt?

Og for de av oss som har hatt glede av å bevitne seansen, er det en trøst at det ikke er over med dette. Nå er det et ledig bispesete i Borg å fylle...

K O M M E N T A R

LANDSMØTET 2005:

Spekket med viktige saker

Høstens landsmøte i Human-Etisk Forbund skal ta stilling til revidering av vedtekter, eget ungdomsforbund, eget forsknings- og utredningssenter, skolepolitikk og selvfølgelig statskirkespørsmålet.

Tekst & foto: Kirsti Bergh

23.-25. september i år går Human-Etisk Forbunds landsmøte av stabelen i Drammen, og programmet blir fyldig. Styreleder Roar Johnsen ser fram til et landsmøte spekket med spennende saker.

– Det kan bli kjempegøy å jobbe i neste programperiode, tror Johnsen optimistisk, men legger til at det nok vil innebære mange harde prioriteringer.

ENDRER FORMÅLSPARAGRAF

Blant sakene på programmet er et forslag om endringer i Human-Etisk Forbunds vedtekter, først og fremst i formålsparagrafene og organiseringen av forbundet.

Den viktigste endringen som foreslås i formålsparagrafene er at man for første gang får inn en beskrivelse av det humanistiske livssynet som ligger til grunn for Human-Etisk Forbunds virksomhet.

– Det vi gjør er å vise til livssynshumanismen, forklarer Johnsen, som har sittet i utvalget bak forslagene. – Forbundet har alltid vært begge deler, men de nye vedtektene vil bringe oss ett skritt mer i retning mot *livssynsorganisasjon* og mindre *interesseorganisasjon*. Det er også en følge av at vi ser at vår viktigste kampsak sannsynligvis er i ferd med å vinnes. Hva skal vi være for medlemmene om 10-15 år?

Derfor har sentralstyret sett det som viktig at formålsparagrafene også tydeliggjør forbundets rolle som interessefelleskap for medlemmene, samtidig som det understrekes at seremoniene fremdeles vil være en sentral oppgave og at kampen for en livssynsnøytral stat fortsatt er viktig. Ikke minst med tanke på at vi lever i et samfunn som blir mer og mer pluralistisk.

– Med dette fører vi også vedtektene mer opp til prinsipp- og arbeidsprogrammet, hvor mange aktiviteter er innført uten å være direkte forankret i formålsparagrafene. For eksempel fører vi nå omsorgsarbeidet inn i vedtektene.

I tillegg foreslår sentralstyret en justering av forbundets organisering. Fylkes- og lokallagsnivå beholdes, mens Sentralstyret og Landsstyret erstattes

med et nytt hovedstyre. En konsekvens blir og årlige, mindre landsmøter, som vil ha forskjellig omfang fra år til år.

– Vi ønsker å bruke ressurser på flere regionale seminar og landskonferanser uten alle formaliteter som landsmøter må ivareta. Vi ønsker flere arenaer for diskusjoner.

– Evalueringen av de to siste landsmøtene viser at vi ikke får til noen god prosess med dagens størrelse. Det blir for mange ideer og for lite effektiv prioritering. Vi ønsker å beholde det kreative verkstedet, men det passer ikke på landsmøtet.

I forslaget ligger også at størrelsen på landsmøtene blir mindre, med 50 delegater mot dagens 155. Det foreslås å fordele delegater etter fylkenes medlemstall, men slik at alle fylker uansett sikres ett mandat.

– Det vil sikkert bli debatt, men det tåler vi og den tar vi, sier Johnsen.

Om det skulle bli misnøye med en delegatfordeling som vil gi Oslo og Akershus mange flere delegater enn andre fylker, henviser Johnsen til at disse

i dag er betydelig underrepresentert i forhold til størrelsen. Dette forslaget gir alle medlemmer lik innflytelse, uansett bosted.

NYTT UNGDOMSFORBUND

I utkastet til nytt prinsipp- og arbeidsprogram ligger det også forslag om å utrede det å stifte en egen ungdomsorganisasjon.

– Gjør vi et sånt vedtak, ligger det en godkjenning av at det kan startes opp, sier Johnsen, som framhever at det allerede finnes ungdomsmiljø i tilknytning til Forbundet. Han tror det vil være mulig å kunne få til en stiftelse av ungdomsforbundet i løpet av et års tid, men at det vil være avhengig av unge mennesker med initiativ.

Av andre viktige saker trekker Johnsen fram arbeidet med Human-Etisk Forbunds skolepolitikk, hvor et utvalg har levert innstilling til et skolepolitisk program. – Vi tenker oss at vi skal ha et program som sier noe om forbundets viktigste holdninger til skolepolitikk i Norge. Det blir selvføl-

gelig mye KRL, men også andre saker. Nå skal vi gjøre visse prinsippvalg av hva HEF mener. Men det ligger ikke an til radikale endringer i forhold til hva vi har ment hittil, blant annet går vi ikke inn for egne privatskoler.

Årets landsmøte skal også ta stilling til om Frihetsaksjonen skal nedfelles i prinsipp- og arbeidsprogrammet som et årlig foretak. Aksjonen kom i gang etter forrige landsmøtes ønske.

Et forslag om å starte utredningen av muligheten for et eget humanistisk forsknings- og utredningssenter i løpet av programperioden skal også behandles. – Et slikt senter vil blant annet kunne styrke vår egen fagkompetanse og gå grundigere inn i etiske problemstillinger i samfunnet, poengterer Johnsen.

Som om ikke dette er nok, vil det i tillegg være naturlig for Landsmøtet å gjøre visse resolusjoner om statskirkeordningen i etterkant av valgresultatet og i forkant av at stat/kirke-utvalget legger fram sin innstilling.

– I år vil det nok ikke bli tid til sightseeing, avslutter Johnsen.

Styreleder i Human-Etisk Forbund, Roar Johnsen, med fyldig landsmøteprogram.

IKKE-KRISTEN KIRKEMUSIKK?

Det vakte en visst oppsikt at barnekoret Toneklang ble nektet å synge "Fola, fola blakken" i Fredrikstad Domkirke.

I etterkant minnet kristenartisten Rune Larsen om at ikke alle fine sanger passer til enhver anledning. Eksempelvis John Lennons "Imagine", som er populær ved begravelser og lignende kirkelige anledninger. Teksten "Imagine there's no heaven and no religion too" er "innholdsmessig heller tvilsom i forhold til kirkens budskap," mener Rune Larsen. Han har selvsagt rett.

Vi på Fraggelberget håper Larsen gleder seg over at en undersøkelse utført av den digitale TV-stasjonen Music Choice om hvilke sanger europeere vil ha i sin begravelse, viser at det ligger en mer bibeltro låt på 3. plass: AC/DCs "Highway to Hell".

PROFETISKE ORD

Det er vanskelig å spå – særlig når man skal spå om fremtiden. Derfor er denne spalten skeptisk til spådommer, enten de kommer fra Nostradamus eller Vidar Teisen. Likevel kan vi ikke forklare hvordan den britiske humoristen Saki klarte å komme med følgende treffende beskrivelse av dagens åndsliv i Oslo allerede i det Horns år 1904:

"Moten i øyeblikket er en romersk-katolsk tenkemåte med en agnostisk samvittighet. Du får den middelalderse sjarmen fra den ene med de moderne bekvemmelighetene fra den andre."

SØLIBAT PÅ PENSUM

George W. Bushs USA har de senere årene gjort som Iran og Norge og sauset religion inn i styre og stell. Et resultat er at skoleverket satser hardt på det NTB i en melding kaller "opplæring i avholdenhet fra sex". Problemet er bare at opplæringen har stikk motsatt effekt av avholdenhet: mer og tidligere sex (og, fordi kondomer er tabu, flere kjønnssykdommer).

Kjønnssykdommer er selvfølgelig triste saker, men det er unektelig morsomt å se hvordan politikere og forskere er *overrasket* over at drillingen i sølibat har motsatt effekt. Men vi her på Fraggelberget har selv gått på skolen og kan godt forklare dere hvordan dette med ungdomstrass fungerer.

FRA FILOSOFMUNN

– Det kan jo være at livet er uten mening. Eller enda verre: at det har en mening jeg er uenig i. (Lars Gule)

Stort potensial for humanistisk ungdomsforbund

Human-Etisk Forbund har slitt med rekruttering av unge mennesker til aktiv innsats. Nå foreslås det at man heller skal la ungdommen starte en eget ungdomsorganisasjon.

Tekst: Kirsti Bergh

Tidligere generalsekretær i Landsrådet for barne- og ungdomsorganisasjoner, Edle Daasvand Skjæveland, har ledet et utvalg som har utredet og foreslått endringer i Human-Etisk Forbunds ungdomsarbeid. Anbefalingen fra utvalget er at det etableres en egen ungdomsorganisasjon.

– Human-Etisk Forbund har veldig mange unge medlemmer, og vi tror mange av dem vil ønske seg å være med i en ungdomsorganisasjon, sier Daasvand Skjæveland. – Dette er ungdommer som per i dag ikke har et tilbud. Som jeg sa til sentralstyret, veldig mange av de ungdomsorganisasjonene som tilbyr aktiviteter og miljø er basert på et kristent verdigrunnlag. Vi mener forbundet har unik mulighet til å tilby noe bra til ungdom med annen identitet og annet livssyn.

– *Hva slags forhold bør det være*

mellom ungdomsorganisasjonen og moderforbundet?

– Vi mener at forbundet bør være en støttende organisasjon, som bidrar med fødselshjelp og tilbyr kompetanse som livssynssamfunn. Vi antyder vel også at noen unge forbundsmedlemmer vil være viktig særlig i en oppstartsfase, når ungdommene både skal skape miljøer og forme aktiviteter som er meningsfulle.

BARN OG UNGE

Mens tidligere satsninger på ungdomsaktiviteter har rettet seg inn mot «unge voksne» og vært forsøk på etablering av studentgrupper, mener utvalget man må satse på de litt yngre.

– En klar konklusjon er ikke å satse på aldersgruppen unge voksne. Vi har sett at forsøk på å etablere og drive studentorganisasjoner, får pro-

blemer med studentenes tidskabal. Derfor tror vi det er viktig å tenke på en litt yngre gruppe i dette forsøket.

– *Hva vil være viktig i en oppstartsfase?*

– Jeg tror det er ganske avgjørende at man klarer å få på plass et spennende og aktivt basismiljø. Vi anbefaler Human-Etisk Forbund å ha en ungdomsorganisasjon som tilbyr noe knyttet til identitet. Derfor tror jeg det er viktig å etablere en god start med gode sommerleire de første årene. Vi håper det kan være med å få på plass det aktive og engasjerte miljøet som skaper engasjement som får i gang aktiviteter lokalt.

Saken blir behandlet i landsstyret i slutten av april, og landsmøtet i september skal så ta endelig stilling til spørsmålet.

HUMAN-ETISK FORBUNDS SISTE PIONER ER GÅTT BORT: Solveig Bonde Ormestad død

En av de siste gjenlevende av Human-Etisk Forbunds pionerer døde natt til tirsdag 12. april, over 90 år gammel.

Idet Fri tanke skal gå i trykken kommer meldingen om Solveig Bonde Ormestads bortgang. Bonde Ormestad – eller Lillan blant venner – la ned mer enn 40 års dugnadsinnsats for forbundet, helt fra den spede starten og fram til hun av helsemessige årsaker måtte si takk for seg tidlig på 2000-tallet.

I skrivende stund planlegges det Borgerlig gravferd og en minnestund i Humanismens hus etterpå.

Nekrolog over Bonde Ormestad kommer i neste nummer av Fri tanke.

Solveig Bonde Ormestad var blant annet Human-Etisk Forbunds første – og den gang ulønnede – generalsekretær, her foran bygården i Pilestredet som huset kontoret den første tiden.

Retten til å leve VS retten til å dø

Terri Schiavo

Saken om Terri Schiavo handler ikke bare om striden mellom ektemannen og hennes familie, men er utartet til en kamp om den amerikanske konstitusjonen.

Tekst: Line Halvorsen

FLORIDA: Jesu Helligste Navn Katolske Kirke i St. Petersburg, Florida, er fullsatt av mennesker som er kommet for å ta avskjed med Theresa Marie Schindler Schiavo under minnegudstjenesten. De som ikke fikk plass inne, sitter på benker utenfor og lytter til prestens ord og kirkesangen gjennom store høyttalere.

En lang kamp er over, og stemningen denne kvelden er rolig. I dag er motstanderne av beslutningen om at Schiavo skulle få dø først og fremst

samlet til ettertanke og for å støtte opp om foreldrene.

– Hvorfor kunne han ikke bare la henne leve? spør en av de fremmøtte. Det er Terri Schiavos ektemann, Michael, han sikter til. – Han kunne jo bare latt foreldrene ta over pleien og fortsatt med sitt eget liv. Hva han skulle med henne skjønner jeg ikke, sier mannen oppgitt.

POLITISK MAKTKAMP

Beslutningen om å stoppe næringstilførselen til den 41 år gamle kvinnen,

som ifølge legene var i en "irreversibel vegetativ tilstand uten håp om bedring", har engasjert mange – både lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

Gjennom flere rettssaker i Florida har samtlige dommere kommet frem til at dersom Terri Schiavo selv kunne bestemme, ville hun etter all sannsynlighet ikke ønske å leve i en vegetativ tilstand. To ganger tidligere har retten beordret å fjerne næringssonden som holdt Schiavo i live, men begge gangene ble det stoppet. Sist gang var i 1993, da den lovgivende makt i Florida i all hast gjennomførte "Terris Lov", som ga guvernør Jeb Bush myndighet til å gripe inn i saken. Bush ga politiet ordre om å hente Schiavo fra dødsleiet, og mot ektemannens ønske førte de henne til et sykehus og gjeninnsatte næringssonden.

Etter at en domstol i fjor høst fastslo at "Terris lov" var ukonstitusjonell og ga ordre om at næringssonden skulle fjernes 18. mars 2005, satte konservative religiøse grupper i gang en storstilt aksjon. Det som i utgangspunktet var en families uoverensstemmelser i et vanskelig etisk, juridisk og medisinsk dilemma, ble et politisk spill om posisjonering og makt.

MEDIAS MAKT STOR

For de ansatte på sykehjemmet hvor Schiavo bodde, har de siste ukene vært en stor belastning. Etter at det ble vist fjernsynsbilder som kunne lede seeren til å tro at hun er ved bevissthet, tok interessen og oppstyret rundt kvinnen helt av. Sinte demonstranter har stått utenfor sykehjemmet, bedt, ropt skjells-

Et foto av Terri Schiavo og hennes mor plasseres ved inngangen til Jesu Helligste Navn Katolske Kirke før minnegudstjenesten 5. april.
Foto: AP/SCANPIX

Den siste tiden har man sett gjentatte eksempler på at kristenkonervative krefter presser gjennom endringer i det amerikanske lovverket for å styrke sine merkesaker.

ord og anklaget de ansatte for å være mordere.

Theresa Buck, som er lege på sykehjemmet, er bekymret over mediedekningen saken har fått. Til lokalavisa St. Petersburg Times forteller hun at hennes egen mor og stemor trodde mer på det de hadde sett på tv enn på hennes forklaring.

– De sa at hun snakket og ba om ting, sier Buck. – Jeg spiste middag med dem onsdag kveld og klarte ikke å overbevise dem om at det ikke er sant. Og jeg er der hver dag.

For ektemannen Michael Schiavo er medieoppstyret blitt et mareritt. Han er utsatt for en hetskampanje på internett, og rykter om falske motiver og hensynsløshet har svirret. På minnestunden er det ikke mange som har mye godt å si om ham.

– Jeg tror Michael gjorde noe med henne for at hun ikke skulle kunne snakke, sier Gene Wrenn, bibelselger fra Tampa, med et fortrolig nikk. Han kan fortelle at han har en ekssvigersønn som minner litt om Schiavo og vet alt om hvordan det kan være med hevngjerrige ektemenn.

– Hva som egentlig har skjedd er det bare Gud som vet, fortsetter han.

– Ja, bortsett fra Michael, da.

Hatkampanjen mot Michael Schiavo gikk så langt som til at en mann ble arrestert for å ha utlovet stor pengebelønning til den som tar livet av både ham og dommeren som beordret Schiavos sonde fjernet. Ironisk nok er det de samme kristenkonervative gruppene som sier de ønsker å styrke ekteskapets posisjon (blant annet ved å nekte homofile å gifte seg), som har arbeidet for å frata Michael Schiavo ansvaret for kona. De ville at vergeretten skulle overføres til hennes foreldre. Hadde de klart dette, ville det vært et alvorlig brudd på ekteskapsloven og dens gyldighet.

KRISTENKONSERVATIV INNBLANDING

I Kongressen presset kristenkonervative republikanere gjennom en hastelov som påla den føderale domstolen – og ikke den lokale domstolen i Florida – å behandle Schiavo-saken. President Bush avbrøt påskeferien sin for å underskrive den nye loven.

Både jurister og amerikansk presse kritiserte loven som et inngrep i domstolens virke og et brudd på prinsippet

om skillet mellom den lovgivende og den dømmende statsmakt. Hasteloven er spesielt bemerkelsesverdig fordi de konservative politikere som nå har grepet inn i Floridas håndtering av saken, for en stor del er de samme som normalt går sterkt imot føderal innblanding i de enkelte delstatenes anliggender.

RELIGIØSE GRUPPER TIL AKSJON

Til tross for alle forsøk av slo den føderale domstolen i Atlanta foreldrenes anke, og næringssonden ble fjernet. Stemningen utenfor sykehjemmet i de 13 dagene hun lå uten å motta næring, var til tider svært amper. 53 mennesker ble arrestert, de fleste etter å ha forsøkt å ta seg inn til Schiavos sykeseng for å gi henne vann.

”Operation Rescue”, en abortmotstandsgruppe som kanskje er mest kjent for sine militante protester mot abortklinikker på 80-tallet, arrangerte aksjoner for å skaffe blest rundt Terri Schiavo-saken. Nick Harper satt i arresten i to dager.

– Jeg måtte bare gjøre det jeg kunne for å redde et uskyldig liv, sier Harper.

Han er svært opprørt over det som skjedde med Schiavo. – De sultet henne rett og slett ihjel, sier han.

Religiøse grupper har i den siste tiden brukt Schiavo-saken for å promotere sine holdninger. I likhet med de fleste av politikerne som stemte for hasteloven, er de også imot retten til selvbestemt abort. Det kan se ut som om disse gruppene nå bruker Terri Schiavo-saken for å mobilisere krefter og vinne større politisk terreng i et stadig mer konservativt USA.

IMOT STATLIG INNBLANDING

Den siste tiden har man sett gjentatte eksempler på at kristenkonervative krefter presser gjennom endringer i det amerikanske lovverket for å styrke sine merkesaker. I denne saken ser det ut til at politikerne kanskje gikk for langt i forhold til folkeopinionen. I en undersøkelse gjennomført av ABC News svarer 8 av 10 spurte at hadde de vært i Schiavos situasjon, hadde de ikke ønsket å blitt holdt i live. Majoriteten av amerikanerne ser også svært negativt på den statlige innblandingen og tror Kongressen først og fremst har vært ute etter egen politisk vinning.

Hva Terri Schiavo selv ville ha ønsket, får vi aldri vite sikkert. Det positive som er kommet ut saken er at millioner av mennesker nå har begynt å tenke på å sette opp et livstestamente slik at de selv får innflytelse på hva som skal skje dersom de selv skulle komme i en lignende situasjon. Etter-spørselen etter livstestamenter i USA har øket i været, og debatten om Terri Schiavo og lignende etiske og juridiske dilemmaer kommer nok til å fortsette både på føderalt nivå, i religiøse grupper og blant folk flest.

– Kona og jeg har skrevet livstestamente, forteller Nick Harper stolt. Selv kunne han ikke tenke seg å være avhengig av respirator for å leve. – Å få mat gjennom en sonde er ok, men den dagen jeg ikke kan puste selv er det slutt.

Line Halvorsen er dokumentarfilmskaper og frilansjournalist og for tiden bosatt i Florida, USA.

Livshjelp og dødshjelp

Levi Fragell er spesialrådgiver i Human-Etisk Forbund og har vært aktiv i foreningen Retten til en verdig død.

“Adgangen til dødshjelp kan nettopp være livshjelp.”

KOMMENTAR

Den dødshjelp som ble gitt til Terri Schiavo illustrerer på ny det problematiske ved å sette et etisk skille mellom såkalt aktiv og passiv dødshjelp. Filosofen James Rachels – og mange med ham – mener at skillet kun er et retorisk knep. Stopper man tilførsel av næring, vil døden være den nødvendige følge. Pasienten vil ikke dø av sin sykdom, slik det ofte hevdes, men av sult. (Sulten oppleves ikke subjektivt.) Tilsvarende prosesser skjer ved ”lindrende sedering”, hvor en pasient får sitt liv forkortet ved å bli lagt i koma inntil livet ebber ut.

Personlig er jeg takknemlig for at vårt helsevesen etter følelsespregede debatter er kommet til at denne praksis er medisinsk, etisk og juridisk forsvarlig. At ”vanlige” mennesker for lengst har gitt forrang til prinsipper om barmhjertighet, selvbestemmelse og verdighet i spørsmålet om dødshjelp, er bekreftet ved meningsmålinger gjennom 50 år. Den prisbelønte filmen *Havet innenfor*, som nå går på norske kinoer, er en av de mange filmer og andre kunstneriske bidrag som på empatisk vis anskueliggjør både de dilemmaer spørsmålet reiser – og hvilken konklusjon medmennesker vanligvis vil trekke når man stilles overfor den håpløse lidelse. Man innser at adgangen til dødshjelp nettopp kan være livshjelp for noen med de mest skremmende diagnoser.

Det er et tankekors at de som står nærmest lidelsen, helsearbeiderne, er den profesjon som nøler lengst med å slutte seg til folks normale moralske reaksjonsmønstre. Legene kommer etter, riktignok, men retorikken, dobbelttalen og kamouflasjen underveis er ikke flatterende for standen. Den som vil bli i debattens arkiver vil miste noen illusjoner om en høyt respektert profesjons intellektuelle troverdighet og moralske integritet. Fra et pragmatisk synspunkt må man likevel innrømme at det også er betryggende at nettopp helsevesenet opphører selve livsfunksjonen til den sentrale verdi, at kampen for å holde pasienter i live med få unntak har høyeste prioritet. Den forsinkelse i humanisering av dødspleien som dette medfører, kan ses som en betryggende del av en dialektisk prosess, hvor nølende skritt er mer forsvarlig enn raske hopp.

Problemet er at helsevesenets dødshjelp-motstandere ikke innser at de også bruker virkemidler som hindrer en nyansert debatt innad i egne rekker. Anonymiserte meningsmålinger viser at det fins bortimot 2000 norske leger som støtter aktiv dødshjelp. Men hvor er de hen? Hvor ytrer de seg? De er umulig å finne. En lege som åpent forsvaret eutanasi vil tape profesjonell respekt og ødelegge sine karrieremuligheter. Og enda mer dramatisk: En lege som har bidratt til å forkorte livet til en døende pasient med svære lidelser, kan bli straffedømt og miste retten til å praktisere – uansett om det er åpenbart for hele nasjonen at legen har utført en barmhjertighetsgjerning som burde kvalifisere til priser og medaljer.

Det er fristende å avslutte denne kommentar med en hilsen jeg mottok fra professor Arne Næss, datert 31. mai 1999, skrevet på Universitetets brevpapir:

”Kjære Levi Fragell. Jeg holder på med å kaste papirbunker og finner artikkel av deg i Fri tanke nr. 7, 1997. Du sier ”eutanasi berører tre helt sentrale verdier i humanismen”. Utmerket! Jeg håper du fortsetter å uttale deg. Det trengs. Allerede innen 30 år håper jeg man ser tilbake på vår tids dominerende holdning som barbarisk.”

KOMMENTAR

UTVIDELSE AV ABORTLOVEN:

Hvor skal grensen gå?

Hvor går den etiske grensen for når vi ikke lenger kan tillate selvbestemt abort? Når blir fosteret en person med rettigheter?

Tekst: Turid Lykseth Wik

Filosofiprofessor Jens Saugstad:
Kritisk til utvidelse. Foto: UiO

Selvbestemt: Hvem skal bestemme over
hva som skjer innenfor kvinnekroppen
etter 12. svangerskapsuke?
Foto: Maciej Laska/iStockphoto

Arbeiderpartiets kvinnebevegelse fremmet forslag om å utvide retten til selvbestemt abort fra 12. til 16. svangerskapsuke. Forslaget fikk ikke støtte av partiets landsmøte, mens SVs landsmøte ga sin støtte til forslaget. Bakgrunnen for forslaget er ulik praksis ved landets abortnemnder, som viser at det er vanskeligere for kvinner på Vestlandet å bli innvilget senabort enn det er for kvinner på Østlandet.

Jens Saugstad, professor i filosofi ved Universitetet i Oslo, stiller seg skeptisk til en utvidelse av dagens grense. Han etterlyser en diskusjon som tar for seg de etiske problemstillingene knyttet til en utvidelse, som når i svangerskapet et foster kan anses som en person med rettigheter som bør beskyttes.

– Det skuffer meg at arbeiderpartikvinnene ikke har gått inn i den etiske debatten. De tar ikke for seg fosterets moralske status, som burde være avgjørende. Hvis fosteret er rettighetshaver på lik linje med den gravide, vil loven om selvbestemmelse være i strid med prinsippene om at ingen kan være dommer i egen sak. I så fall må vi ha nemndbehandling, fordi en uavhengig tredjeinstans da må vurdere om kravet går utover fosterets rettigheter, sier han.

Filosofen er opptatt av å avklare når fosteret eventuelt kan regnes som part i saken.

– Det er mulig fosteret ikke kan anses som det i 16. svangerskapsuke. Samtidig som abortgrensen da blir liggende tett opp mot hva som er etisk forsvarlig. Da eksisterer det ikke lenger noen sikkerhetsmargin som er nødvendig i slike spørsmål, mener professoren.

SANSEEVNE

Når må fosteret regnes som en person med rettigheter? Alle sentrale teorier på området kan enes om at sanseevne er en minstebetingelse for når fosteret får rett til liv. Saugstad mener at ikke sanseevnen alene er relevant for retten til liv, men at den allikevel kan være en indikator på andre relevante egenskaper, som høyere mentale evner.

– Det er bred enighet om at fosteret ikke kan føle smerte i 12. uke, men allerede ved 17. eller 18. uke er det mulig fosteret gjør nettopp det. Jeg er redd man ved å flytte grensen fort kan havne i det umoralske og samtidig provosere abortmotstandere. Da kan kvinnens rettigheter komme i fare, tenker han.

Han mener at fosterets moralske status ikke kan defineres utfra dets evne til å overleve utenfor morens liv.

– En slik tankegang ville være absurd. Avhengighet av andre for å opprettholde liv er ikke relevant for om en person har rett til liv eller ikke, sier Jens Saugstad.

UNATURLIG

– Det er uproblematisk å la kvinnen bestemme fram til 16. svangerskapsuke. Noe annet vil være unaturlig. Kvinnens råderett over egen kropp må veie tyngst, i alle fall fram til uke 16, mener Britt-Ingjerd Nesheim, professor i medisin og overlege ved fødeavdelingen ved Ullevål sykehus. Hun har lang erfaring med å sitte i abortnemnd og er opptatt av de etiske problemstillingene abortsøkende kvinner opplever, men ser ikke noe dilemma rundt hvem som skal bestemme.

– En kvinne som har de egenskapene vi forventer av en potensiell mor, må også være den best skikkede til å ta avgjørelsen om en eventuell abort. Som lege i abortnemnd skal jeg i løpet av en kort konsultasjon gjøre meg opp en mening om hvorvidt et annet menneske skal ta på seg byrden å bære fram et uønsket barn. Det oppleves som svært unaturlig å tvinge noen til å gjøre dette mot sin vilje, sier hun.

RETTSVERN

I dag er det svært få som får avslag i nemndene fram til uke 16, og det er store regionale forskjeller. Nesheim tror ikke det vil bli flere søknader om avbrudd senere i svangerskapet, selv om vi utvider loven. I Sverige praktiseres selvbestemt abort fram til uke 18, men undersøkelser viser at antall senaborter ikke er høyere av den grunn.

– Argumentet for å beholde behandling i nemnd er at det skal være anledning til å gi avslag på bakgrunn av at fosterets rett til liv veier tyngre enn kvinnens råderett over egen kropp. Det er en allmenn oppfatning at fosterets rettsvern må øke jo lengre ut i svangerskapet man kommer. Derfor må vi sette en grense for selvbestemmelse. Om den går ved uke 16 eller 18 er ikke så viktig, men grensen må stå i forhold til alminnelig rettsoppfatning på området. Legger vi dagens praksis til grunn, taler den for en utvidelse, mener hun. – De som vil frata kvinner retten til selvbestemt abort tror kvinner er uansvarlige. Det tror ikke jeg, avslutter Britt-Ingjerd Nesheim.

PRAKTISK POLITIKK

Human-Etisk Forbund har programfestet støtte til retten til selvbestemt abort, men en eventuell utvidelse har ikke vært oppe til debatt. Forbundets fagsjef, Bente Sandvig, har i likhet

Overlege Britt-Ingjerd Nesheim: Ønsker retten utvidet til 16. uke. Foto: Knut Snare/Scanpix

HAMU-støtte til prosjekt i Nepal

Med midler fra Norad støtter HAMU hjelpeprosjekt for voldsofre i Nepal.

Tekst: Kjartan Selnes

med Nesheim vondt for å se at noen utenfra skal være bedre egnet til å avgjøre om et barn skal bæres fram eller ikke. Fosteret er uansett avhengig av kvinnens livssituasjon og hennes valg. Den etiske diskusjonen om rett til liv mener hun er for spesielt interesserte i fagmiljøene. Sandvig vil forholde seg til praktisk politikk og det virkelige liv. Hun ønsker ikke en debatt som kan true retten til selvbestemt abort.

– Jeg kan ikke se noe mindre onde enn selvbestemmelse. Abort kan ikke avskaffes. Vi må tilrettelegge samfunnet slik at kvinnen får reelle valgmuligheter. Spesielt i et internasjonalt perspektiv er dette viktig. Den katolske kirkes motstand mot abort og prevensjon er undertrykkende og fratar kvinnen kontroll over egen fertilitet, poengterer Sandvig.

Livets Hellighet – et begrep også for humanister?

Utrykk som Livets Hellighet blir mye brukt av religiøse, blant annet abort-motstandere. Filosof Jens Saugstad ser ingen grunn til at det skal være forbeholdt mennesker med gudstro og ikke også kan brukes av humanister. Kanskje har humanetikere en tendens til å misforstå betydningen.

– Det er et uttrykk for noe ukrenkelig. Hellighet må ikke være noe guddommelig, selv om det ofte kobles til et religiøst språk. Det kan være nyttig å frigjøre ordet fra det religiøse innholdet, sier han.

Saugstad har ingen problemer med å bruke ord som hellig og ukrenkelig om personer, selv om han er ateist.

– Innenfor en moralsk sammenheng synes jeg det er helt naturlig med et slikt språk. Bruken av ordene skyldes ikke bare religiøs innflytelse. For eksempel snakker moralfilosofen Immanuel Kant snakker om menneskeheten i egen og andres person som hellig, selv om han har en sekulær begrunnelse for moralen, forteller Jens Saugstad.

Siden i fjor har HAMU – Human-Etisk Forbunds hjelpeorganisasjon – vært involvert i Nepal. Med midler fra Norad har HAMU støttet CVICT, *Centre for the Victims of Torture, Nepal*, som ble startet av legen og humanisten Bhogendra Sharma i 1990. HAMU-støtten er brukt til mobile helseklinikker som reiste rundt i konfliktutsatte områder av Nepal med medisinsk, psykologisk og juridisk ekspertise for å yte assistanse til voldsofre. Situasjonen i Nepal er spesielt spent og vanskelig for tiden på grunn av tilspissede væpnede konflikter mellom geriljakjempende opprørstyrker og den nasjonale armeen. Begge parter har gjort seg skyldig i voldsbruk mot sivile. Kongen av Nepal gjorde endatil statskupp og avsatte den valgte regjeringen 1. februar.

HAMU mottok i fjor 150 000 kroner i Norad-støtte til en prosjektperiode på fire måneder. I år er nye 320 000 kroner bevilget til videreføringen av arbeidet.

CVICT er et medisinsk og psykososialt behandlings- og rehabiliteringssenter for torturofre, men også for voldsofre i bredere forstand. Senteret driver omfattende oppsøkende virksomhet rundt om i landets fengsler, utgir to tidsskrift og har ukentlige radioprogram, samt holder en rekke kurs for ulike yrkesgrupper – især innenfor

skole-, retts- og helsevesen – om voldsproblematikk, om oppdragelsesmetoder og avstraffelsesmåter, om barne- og kvinnemishandling, om kastevesenets umenneskelige sider, og generelt om menneskerettigheter. CVICT har blitt modell for bekjempelse av voldskultur i en rekke land i Asia.

NEPALSKE HUMANISTER

Bhogendra Sharma stod sammen med andre menneskerettighetsaktivister i universitets- og journalistmiljøet i Kathmandu bak stiftelsen av det nepalske humanistforbundet HUMAN – *Humanist Association of Nepal* – i januar 1997. Engasjementet hadde utgangspunkt i landets problemer knyttet til undertrykking, utbytting, diskriminering, overbefolkning, miljøproblemer, overtro, mangel på utdannelsesmuligheter og folkeopplysning. HUMAN har et rent verdslig og humanistisk ståsted, og i dag har organisasjonen om lag 1200 registrerte medlemmer, to kontorer – ett i øst og ett i vest – et tidsskrift, noe møtevirksomhet, en del informasjonskampanjer om overtro, trolldom og hekseri og innimellom sendetid på radiostasjoner.

INDIA-PROSJEKTENE

I Nepal støtter HAMU det lokale pro-

sjektet ved hjelp av midler fra Norad, i motsetning til prosjektene i India som utelukkende mottar midler gjennom donasjoner og innsamlede midler, blant annet gjennom Frihetsaksjonen. Det har ikke vært mulig å få Norad-støtte til India-prosjektene, hvor HAMU i over ti år har samarbeidet med den humanitære organisasjonen *Samskar*, med utspring fra Ateistsenteret i Vijayawada. Årsaken er indiske myndigheters restriktive holdning til utenlandsk u-hjelp. Derimot er det ingenting i veien for fortsatt å formidle innsamlede midler fra norske humanister til de indiske humanistenes hjelpeprosjekter.

Human-Etisk Forbund har fått positiv respons på sitt engasjement i utviklings- og hjelpearbeid, og mulighetene for en større utvidelse av dette arbeidet utredes nå. Norad har gitt uttrykk for positiv holdning til forbundets engasjement og er interessert i å støtte andre humanistprosjekter i regi av Human-Etisk Forbund på et område hvor kristne hjelpeorganisasjonene har hatt hegemoni innenfor Norad-systemet.

Kjartan Selnes er spesialrådgiver i Human-Etisk Forbund.

Kjartan Selnes fra HEF besøker CVICT som arbeider for voldsofre i Nepal. Foto: Kristin Bryhni

HAMU – HUMANISTISK AKSJON FOR MENNESKERETTIGHETER I U-LAND

er Human-Etisk Forbunds (HEF) hjelpeorganisasjon. HAMU driver prosjekter gjennom lokale organisasjoner, hovedsakelig i India. Pengene samles inn blant HEFs medlemmer på frivillig basis gjennom forskjellige givertjenester, samt innsamlede midler fra Frihetsaksjonen. Se www.hamu.no

Indisk ateisme

Kampen mot mirakelmenn og overtro

Her er Informasjonsteknologi og Vitenskapelig framskritt. Foreldrene deres tilhører de tusenvis av ateister i India som på mange plan har tatt opp kampen mot mirakelmenn, overtro og undertrykkende religiøse systemer. Fri tanke har møtt noen av dem.

Tekst & foto: Karen Anne Okstad/Norunn Kosberg

Sju år gamle Sanketh springer rundt på Ateistsenteret i Vijayawada i India sammen med sin yngre bror, Sankalp. Oversatt til norsk betyr Sanketh «informasjonsteknologi». Dette navnet fikk han fordi han er født i informasjonsteknologiens år, 1998. Sankalp betyr «vitenskapelig framskritt» og er et navn som bærer bud om hva ateistene ønsker seg for India.

De to er tippoldebarn av Gora og Saraswathi Gora, parene som etablerte Ateistsenteret i 1940. Arven etter avdøde Gora, driften av Ateistsenteret og videreføringen av det sosiale arbeidet, er det nå barna, barnebarna og oldebarna som ivaretar.

SOSIAL REFORM

Ateistsenteret i Vijayawada har i over femti år drevet sosialt arbeid i delstaten Andhra Pradesh. En viktig målsetting for dette arbeidet har vært å bryte ned kastesystemet, som for mange indere er en udiskutabel hinduistisk praksis. Selv om kastesystemet lenge har vært forbudt ved lov, preger det fremdeles dagens indere. Mange foreldre kan ikke tolerere at sønnen eller datteren gifter seg med en fra en annen kaste.

Lavanam er en av sønnene til Gora og Saraswathi Gora, og som dem tilhører han den høyeste kasten, brahimene, men giftet seg med den kasteløse Hemalata.

– Vårt mål er sosial reform, sier Lavanam, i dag en av direktørene for Ateistsenteret.

På begynnelsen av 1970-tallet tok han og Hemalata initiativ til et prosjekt som gikk ut på å reformere en egen tyvekaste. Stuartpuram-prosjektet. Stuartpuram – tyvenes landsby – ble regelrett «skapt» av den indiske regjeringen på begynnelsen av 1900-tallet da de samlet sammen familier fra et større område som i århundre hadde livnært seg på togrøveri og annen kriminalitet. Kriminell virksomhet og straff var en del av det sosiale livet barna i denne byen vokste opp i.

– Nå har vi reformert kriminelle. Vi har forvandlet kulturell kriminalitet til et kulturelt samfunn. Vi vet det tar tid og derfor har vi bestemt at vi skal bruke tid på dette. Vi kan ikke si "Nå har vi reformert i 10 år, nå må vi slutte". Vi må fortsette i 50 år til – to generasjoner framover. Først når tredje generasjon vokser opp i Stuartpuram, vil de være frie, mener Lavanam.

Med penger fra norske humanister har Lavanam og Hemalata gjennom organisasjonen Samskar arbeidet i over tretti år med å motarbeide stigmatiseringen av de som bor i denne byen og reformere kriminelle.

Samskar er bare én av flere organisasjoner som springer ut av Ateistsenteret. Det er ikke lite dette senteret rekker over av hjelp og støtte til trengende og undertrykte. Senteret driver et eget sykehus, de har et krisesenter for kvinner og hjelper fattige jenter og foreldreløse til en utdanning. Ateistsenteret jobber også aktivt ute i feltet for å stoppe spredningen av hiv/aids, der de særlig hjelper folk til å leve med hiv/aids og motarbeide stigmatiseringen av de som er rammet. I tillegg jobber Ateistsenteret med krisearbeid, der det satses på langsiktighet framfor kortsiktig nødhjelp. De jobber blant annet i disse dager med

å rehabilitere og gjenoppbygge fiskerlandsbyer som ble rammet av tsunamien.

Ateistsenteret har mange frivillige hjelpere. De som ansettes på senteret og på de mange prosjektene de har spredd ut over hele delstaten – enten de er sjåfører, kokker, lærere, helsearbeidere eller prosjektledere – må følge visse regler:

– Ingen skal praktisere kastesystemet. Ingen skal akseptere undertrykkende trossystem, og ingen skal støtte ydmykelse og hån mot andre. Hvis dette er oppfylt, gjør det ikke noe at de tror på Gud, forteller Lavanam.

ATEISME ER FRAMSKRITT

Når du reiser i India får du inntrykk av at alle er troende. De ser rart på deg om du sier at du ikke tror på en gud. Her har hver liten by en landsbyprest og et hvert lite samfunn er beskyttet av en gud. Landsbyens beboere gjør alt for å blidgjøre landsbyguden sin. Hvis avlingen har tørket eller noen blir syke, kan landsbypresten gi råd: «Naboen driver svart magi og må drepes,» eller: «Guden er vred. Du har ofret for lite. Ofre mer blomster, kokosnøtter og lokal sprit».

Med denne type løsninger på problemer i lands-

**– Det at vi er ateister
gjør oss spesielt
moralsk ansvarlige.**

Dr K. Veeramani, Dravidar Kazhagam

byene rundt omkring er det kanskje ikke så underlig om antallet ateister i India stiger. Ingen vet hvor mange de er, men for de som erklærer seg som ateister er ateisme en nødvendig livsanskuelse og eneste håp og vei fram mot en bedre framtid. I Norge er begrepet litt negativt ladet, men i India forbindes ateisme for svært mange med framskritt, sosialt arbeid og bekjempelse av analfabetisme og undertrykking. Dette skyldes at ateister i India har bekjempet religiøs overtro der den virker undertrykkende – og der den ikke sjeldent også fører til drap.

ATEISTISK MANGFOLD

India har et utall ateist-/humanistorganisasjoner og -aktivister. På ateistkonferansen i Vijayawada i januar traff vi opptil flere av dem. En av dem er Rama Chandra Raju, politioverbetjent i millionbyen Hyderabad i Andhra Pradesh. Som politi er han aktivt engasjert i arbeidet mot heksebrenning. Han forteller om synet som møtte ham den 17. april i 2002 i landsbyen Nagasanapali. Det var dagen etter at landsbyens innbyggere hadde drept og brent tretti år gamle Sayama og den fem år yngre broren hennes.

Da politiet spurte landsbybeboerne om hvorfor de drepte disse to unge menneskene, var svaret at de var ansvarlige for at landsbyen ikke hadde ris.

Over hele India drepes uskyldige, beskyldt for å utføre svart magi og trolldomskunster, såkalt *banamathi*. Dessverre har mange års tørke og mangel på mat ført til at mirakelmenn i landsbyene rundt Hyderabad utpeker uskyldige som årsak til landsbyens begredelige situasjon. Også når folk blir syke og går til mirakelmannen i landsbyen for å be om råd, kan de få vite at det er en nabo som er skyld i sykdommen. Eneste måte å bli kvitt ondet på, er å drepe naboen.

– Disse menneskene vet ikke hva en lege er. De går til mirakelmannen og han legger skylden for sykdommen på en annen, forteller Rama Chandra Raju. Han og kollegene arbeider for å skape bevissthet om overtro. Målet er å utrydde banamathi-fenomenet. Derfor samarbeider politi og leger i delstaten om informasjonskampanjer i hundre landsbyer i Andhra Pradesh der banamathi er særlig utbredt. De henger opp plakater med erklæringer på lokalspråket om at det ikke fins banamathi, og de holder allmøter i landsbyer der de snakker med landsbybeboerne og demonstrerer trylleri for å vise at det er triks alle kan gjøre.

– Selv politiet blir utsatt for banamathi-beskyldninger. På ett av møtene våre kastet en kvinne seg ned på bakken foran oss og ropte: «Banamathi, banamathi, dere har gjort banamathi mot meg,» forteller politimannen. Krigen mot banamathi er langt fra over.

UTRYDDING AV OVERTRO

På landsbygda mange steder i India går folk til mirakelmannen for å søke råd. Han kan fortelle hvilken av gudene som er fornærmet og hvorfor, og kan foreslå en passende ofring. På denne måten blir mange fattige lurt til å gjøre store «ofringer», som for eksempel å donere penger og annet til templene.

Politikere i India har til nå ikke greid å ta opp kampen mot en slik undertrykking og utnyttning av fattige, og politiet strekker ikke til. Derimot er det mange vanlige, men ofte utdannede og spesielt engasjerte mennesker, som har tatt på seg oppdraget.

For 22 år siden ble Komiteen for utrydding av overtro – Committee for the irradiation of Superstitions – etablert i delstaten Maharashtra. Medlemmene er advokater, lærere og statsansatte som på fritida jobber med blant annet å avsløre mirakelmenn som hevder å ha overnaturlige evner.

– Da vi begynte å snakke om overtro for 22 år siden, skjønte ikke folk hva vi snakket om. De kjente ikke til begrepet overtro. Da folk etter hvert forstod hva vi sa, ble de sinte på oss og begynte å kaste stein på oss, forteller Ganesh. Han er advokat og aktivt medlem i komiteen. I hvit skjorte minner han unektelig om en ivrig predikant.

Fortsatt hender det at folk kaster stein på de som taler imot mirakelmenn og troen de tror på, men organisasjonen har jobbet systematisk i mange år og ser at det hjelper. De finansierer arbeidet med frivillig innsats og innsamling av penger fra folk som vil bidra.

India

Informasjonsteknologi og Vitenskapelig framskritt er femte generasjon Gora på Ateistsenteret i Vijayawada.

Indisk rasjonalist
viser hvordan
heksekunst
bare er trick.
Foto: SCANPIX

– Vi holder møter om mirakelmenn i landsbyene. Vi underviser og avslører overnaturlige fenomen. Vi forklarer at spøkelser ikke fins. Dersom noen klarer å utføre og bevise et mirakel skal de få 500 000 rupi av oss! (over tretti tusen kroner, noe som utgjør mange årslønninger for en vanlig inder.)

Organisasjonen har sammen med politiet stoppet et stort antall falske mirakelmenn som har lurt landsbyfolk for penger ved å påberope seg magiske evner. Mange falske mirakelmenn har blitt fengslet i løpet av de 22 årene organisasjonen har eksistert.

– Vi jobber ikke bare med å fengsle lurendreiere. For oss er det viktigste å redusere overtro. Folk godtar og aksepterer mirakler uten spørsmål her i India. Vi angriper denne holdningen og får folk til å stille kritiske spørsmål og være analytiske, sier Ganesh.

Organisasjonen teller 5000 aktive som arbeider med å utdanne folk, både som sosialarbeidere og talere. Over 30 talere reiser rundt, snakker med landsbyboere og avslører mirakelmenn. Arbeidsområdet dekker store deler av delstaten som omkranser Mumbai (tidligere Bombay).

– Vi ønsker sosial reform. Vi har tro på at det går an å være kritisk selv som analfabet, alle mennesker har kritiske evner. Vi er håpefulle for framtida. Vi frykter verken Gud eller fundamentalister, forteller Ganesh.

"ATEISTFUNDAMENTALISTER"

Ateistene har sine egne "fundamentalister". I delstaten Tamil Nadu i Sørøst-India finner vi organisasjonen Dravidar Kazhagam. De driver et omfattende hjelpearbeid med vekt på sosialt arbeid blant urbefolkningsgrupper. I tillegg driver de et barnehjem og en anerkjent jenteskole.

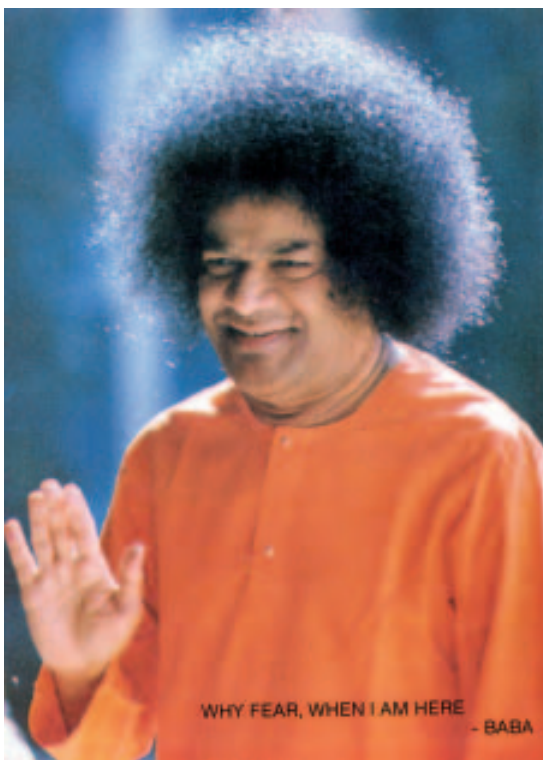
– Det at vi er ateister gjør oss spesielt moralsk ansvarlige. Hvis alt er predestinert og skjer i tråd med guds vilje, hvorfor skulle vi hjelpe andre? spør lederen av organisasjonen, Dr. K. Veeramani.

Alle i organisasjonen er kledd i svarte skjorter. I tillegg har de et felles mantra: «Det fins ingen Gud. Det fins ingen Gud. Det fins overhodet ingen Gud. Den som oppfant Gud er en tosk. Den som misjonerer om Gud er en skurk. Den som tilber Gud er en barbar.»

Sitatet tilhører Periyar E.V. Ramasami Naicker. Han var stifteren av organisasjonen Dravidar Kazhagam og omtales også som Indias Sokrates. Organisasjonen kalles også Periyar-bevegelsen, etter organisasjonens opphavsmann, og dens medlemmer pålegger seg selv strenge leveregler. Måtehold er en selvfølge, de skal ikke kle seg i pomp og prakt, men leve et nøkternt liv. De skal jobbe for selvspekteskap der kvinnen og mannen er likestilte, og de skal ikke sløse med penger, og for sitt frivillige arbeid til samfunnets beste skal de ikke forvente seg noen takk.

SIKH-ATEIST

Da Storbritannia trakk seg ut i 1947 ble resultatet to land: det hinduistiske India og det muslimske Pakistan. I kryssilden ligger Kashmir og Punjab, sistnevnte er sikhenes landsdel. Denne delstaten har

Guruen Sai Baba har vært en av indiske rasjonalisters "hovedfiende" gjennom mange år og regnes som en av de mer avanserte mirakelmennene.

– Vi har tro på at det går an å være kritisk selv som analfabet, alle mennesker har kritiske evner.

Ganesh, advokat og medlem av Komiteen for utrydding av overtro.

siden delingen vært hjemsoekt av uroligheter og kamper mellom muslimer og hinduer – og sikher. Sikhene har det religiøse overtaket, og her kjemper «sikh-ateistene» i Rasjonalistisk forening – Rationalist Society – med fare for sitt eget liv for retten til å ikke ha noen tro. Det er ikke uvanlig at de blir trakassert og banket opp av det lokale politiet, som ikke setter særlig pris på engasjementet deres.

Organisasjonen startet en egen skole i 2002 – Punjabi Scientific Education House, men holdt på å måtte stenge. Rektor Gurinder Azad forteller:

– Folk ble skeptiske og sinte da de skjønnte at vi var ateister som ville starte skole for barna deres. Jeg studerte problemene grundig og gjorde et kompromiss og sa: La oss ikke si at Gud ikke eksisterer, men la oss lære elevene så mye vitenskap at de selv blir kritiske og begynner å tenke ateistisk, forteller Gurinder. På en eller annen måte klarte den 29 år gamle rektoren å overtale foreldrene til å sende barna på skolen.

– Dere er mer bevisste enn oss, sier Gurinder.

Han forklarer:

– I India har vi en Gud for regn, en Gud for luft, en Gud for ild, alle fenomen har sin Gud. Hinduisme er å ha en rekke forskjellige guder, sier Gurinder og legger ikke skjul på hvor håpløst han synes det er. Han påpeker også at hinduismen er en rasistisk religion med et kastesystem som rangerer mennesker etter hierarki og verdi.

– Kasteløse skal helst ikke gå på gata morgen og kveld da de lager lange skygger som kan komme i berøring og smitte de av høyere kaste. En del har endret seg etter 1950 da det kom en lov mot kastediskriminering, men det er fortsatt lite kontakt kastene imellom. Ekteskap på tvers av kaster er lite vanlig og blir av mange sett på som et alvorlig brudd på samfunnsordenen. Det hender at når en fra lavkaste og en fra høgkaste vil gifte seg, så blir landsbyfolket så rasende – eller så fortvilte – at de dreper og brenner dem, sier Gurinder.

Gurinder er ikke oppgitt over menneskene, men tradisjonene.

– Folk flest kan ikke klandres – de lever og handler slik folk har gjort det i hundrevis av år. Analfabetismen er fremdeles stor, og det er vanskelig for folk å orientere seg og skaffe seg informasjon, understreker han.

Skrivekyndigheten blant menn i India ligger på 69 prosent, mens for kvinner er det bare 42 prosent som er skrivekyndige. Derfor jobber mange ateister i India for å øke lese- og skriveferdigheten blant folk, og mange sosiale hjelpeprosjekter er rettet mot kvinner.

Gurinder er spesielt opptatt av kvinners situasjon i India.

– De fleste jenter i India lever ikke, de bare eksisterer, men mellom fødsel og død er det et liv som skal leves. Kvinner har lav verdi her i landet og blir tidlig giftet bort. De holdes innendørs og får sjelden gå ut av huset. Vestlige kvinner kan derimot kjempe, mange indiske kvinner har ikke engang muligheten til å kjempe for et bedre liv, sier han og unnskylder seg for at han blir så følelsesmessig engasjert når han snakker.

Overalt fins templer og altre, hvor man kan gjøre ofringer til gudene.

Rektor Gurinder gjorde et kompromiss: «Vi sier verken at det fins noen Gud eller at det ikke fins noen Gud.»

Forestillingen om hellige menn, mirakelmenn med spesielle krefter, er sterk i India, og derfor er det store muligheter for svindlere.
Foto: SCANPIX/REUTERS

LANG ATEISMETRADISJON

Lavanam er en stor beundrer av sin egen far, Gora, som er den mest kjente av de indiske ateistene. Selv er Lavanam en god misjonær av ateismens budskap, og ifølge ham er ateismen i India like gammel som historien om mennesket. Han påpeker at de som gjorde et tidlig opprør mot bramanismen også representerte en tidlig form for ateisme.

– Et opprør mot braminerne var og er et prosjekt som gikk ut på å støtte likhet for alle mennesker og verdien til individet. Anti-bramanismen opp gjennom historien har avlet mange ateister, sier Lavanam som er optimistisk når det gjelder framtiden. Han mener det bare blir flere og flere ateister og at vi alle beveger oss mot et post-religiøst samfunn der vi er «free to choose what we want».

Lavanam er grandonkel til to unge gutter som trolig kommer til å arbeide med ateisme og sosial reform i framtiden – Sanketh og Pragathi. På samme måte som Lavanams antikastegiftemål representerer en kritikk av det indiske kastesystemet, slik representerer navnene Gora-barnebarna bærer også en kritikk av en indisk tradisjon som er knyttet til religion. På denne radikale måten viser Gora-familien at de mener alvor når de ønsker at folk ikke skal la seg lede av religiøse skikker og tradisjoner; i India er det nemlig vanlig å gi barna navn etter guder og religiøse skikkelser. Når Gora-familien roper Informasjonsteknologi og Vitenskapelig framskritt inn til middag, demonstrerer de for alle og enhver at de forholder seg kritisk til tradisjonen og samtidig har en ateistisk og rasjonalistisk tilnærming til virkeligheten.

– De fleste jenter i India lever ikke, de bare eksisterer, men mellom fødsel og død er det et liv som skal leves.

Gurinder Azad, rektor på sikhateistenes skole

KJÆRLIGHETSHUMANISME

I India bestemmer foreldrene hvem barna skal gifte seg med og tidspunktet for ekteskapsinngåelsen. Mange jenter giftes bort når de er 13 og 14 år, gjerne til en eldre mann. Kasteblending er fortsatt tabu i store deler av India, og familiemedlemmer kan bli så fortvilte og rasende over at ei jente og en gutt fra forskjellige kaster forelsker seg og velger å gifte seg at de velger å drepe dem. Heller dét enn at de skal føre skam over slekta.

I en avisartikkel kan vi lese at Susheela på 19 år ble drept av sin egen familie. Det samme ble hennes søster for å ha hjulpet henne med å gifte seg med Rajpal, som ble sett på som et ubrukbart svigersønnemne, ettersom Susheelas far eide en butikk, mens Rajpals far bare var en soldat. Politiet ser ingen grunn til å etterforske saken, de kategoriserer drapene som selvmord. I dag sitter Rajpal i fengsel, beskyldt for voldtekt og bortføring.

Hver måned behandler høyesterett i New Delhi mellom 15 til 20 saker av «bortføring» og «voldtekt» av kvinner som har giftet seg på tvers av familiens ønske. Unge som motsetter seg foreldrenes krav blir forfulgt, trakassert og drept for å tro at de kan tillate seg å velge selv. Politiet oppgir gjerne at det var «ingen mistanke om noe straffbart» og etterforsker ikke sakene.

Kampen disse unge kjemper er en konflikt mellom kjærlighet på den ene siden og lydighet mot slekten og tradisjonen på den andre. Det er i denne konflikten Foreningen for kjærlighetsektenskap og ett-barns-humanisme (AMOFOI) har tatt klar stilling. De støtter uten forbehold unge par som velger å trosse tradisjonen og la kjærligheten seire. Organisasjonen arbeider ikke direkte med ateisme, men foreningen anser sitt arbeid beslektet med ateisme. AMOFOI – som på engelsk lyder navnet Anti-caste Marriage & One-child Family Humanism – jobber for aksept av kjærlighetsektenskap og motarbeider kastesystemet.

I mannskulturens vold

Ateister gir kvinner tro på seg selv

Indisk virkelighet kan være brutal for kvinner. Ateistsenteret vil gi kvinnene tro på seg selv. Slik mener de at de også kan hjelpe familier og hele samfunn til et bedre liv.

Tekst & foto: Karen Anne Okstad/Norunn Kosberg

Kvinner verdsettes langt dårligere enn menn i India, og mange blir hele livet behandlet som annenrangs borgere. Mange blir giftet bort allerede som barn og får lite eller ingen skolegang. Ingen oppmuntrer dem til å tro på seg selv og sine ferdigheter. Resultatet er mangel på selvstendighet og selvtillit, og mange kvinner kommer i en krise tidlig i livet.

– Barneekteskap er et problem som driver unge jenter til å oppsøke krisesenteret. Mange av de svært unge jentene som blir giftet bort er ikke klar for ekteskapet, verken fysisk eller psykisk, forteller Rashmi Gora, som arbeider på krisesenteret drevet av Ateistsenteret i Vijayawada. Hun er en av de mange kvinnene i Gora-familien som er engasjert i kvinne-relaterte problemer. Ateistsenterets filosofi er at familier og samfunn hjelpes ved at kvinnene blir hjulpet. De er ryggraden i samfunnet.

HAMU-STØTTET

Krisesenteret i Vijayawada er et av prosjektene som støttes av HAMU – Human-Etisk Forbunds humanitær-organisasjon – gjort mulig av donasjoner fra human-

etikere og gjennom innsamlingene til Frihetsaksjonen. Krisesenteret har fått navnet Gora Abhay Nivas og er hjemmet til seksti-sytti kvinner. Her sover, spiser og lever de i ett og samme rom.

Forholdene er spartanske, men tryggheten og muligheten til selvutvikling er det viktigste for kvinnene. Her får de tilbud om opplæring, skredderkurs og kurs i hjelpepleie, noe som gjør at kvinnene får arbeid og mulighet til å stå på egne bein.

– Utdanningen ved krisesenteret ligger på topp i Andhra Pradesh. Alle jentene som har fått yrkesopplæring hos oss, får jobb etterpå, sier Rashmi.

– De kvinnene som kommer til krisesenteret er unge. Likevel er mange av dem gift og har barn. De kommer fra hjem der de ikke har følt sikkerhet. Her kan de føle seg trygge. Målet er å lære dem å stole på seg selv slik at de kan vende tilbake til et bedre familieliv. Målet er familiegjenforening, sier Rashmi.

I noen få tilfeller tar krisesenteret imot både mor og barn, men hovedprosjektet går ut på å trene opp de unge kvinnene til ferdigheter slik at de kan ta vare på seg selv – og barna sine. Rådgivning både for

kvinnene og familiene deres har som mål å forene kvinnene med familiene – vel og merke dersom voldelige ektemenn er villige til å forandre seg.

KASTET SARIEN

I India står familien sterkt og det er nærmest umulig for en kvinne å klare seg på egen hånd. Kulturelt sett er det ikke akseptert å være alene kvinne uten familie. Derfor jobber krisesenteret bevisst i forhold til familiegjenforening. Likevel – i noen tilfeller er det ikke et mål i seg selv å forene familien: En eksepsjonelt sterk og utradisjonell kvinne som viser at det er mulig å klare seg uten en mann, er Vijaya, som tilbrakte over ett år på krisesenteret i Vijayawada.

Hun ble giftet bort som 14-åring. Uforberedt på ekteskapet som hun var, mistriivdes hun sterkt og

På Krisesenteret er jentene trygge og kan utvikle og utfolde seg.

ville ta sitt eget liv. Men hun ble reddet og kom til krisesenteret, hvor hun fikk både utdanning og selvtillit. I dag er hun en selvstendig og uredde kvinne som driver sin egen kjøreskole. Hun har dessuten sertifikat for tungtransport og har jobbet som trailersjåfør.

– I begynnelsen, da jeg startet på kjøreskolen for tungtransport, så de mannlige elevene ned på meg og mobbet meg: «Hva gjør en kvinne her? En kvinne kan ikke kjøre store kjøretøy,» sa de. Og myndighetene ville først ikke gi ut et slikt førerkort til en kvinne.

– Ingen trodde jeg skulle klare å få trailersjåførlappen, men i dag har jeg egen kjøreskole, sier hun stolt. Hun er kledd i bukse og skjorte, ganske så uvanlig i Andhra Pradesh. Hun kastet sarien i 1997 og har siden møtt samfunnet som den hun er. Krisesenteret har støttet henne i kampen for å stole på seg selv.

KVINNER HJELPER HVERANDRE

Krisesenteret forsøker å nå mennesker i nød og gi kvinnene nødvendige kvalifikasjoner til å mestre livet. Selvtillit og bevisstgjøring er viktige stikkord.

Det overordnede målet for Gora Abhay Nivas er å anerkjenne kvinnene og deres potensiale slik at de blir velfungerende og produktive samfunnsborgere.

I tillegg til krisesenteret og yrkesopplæring av kvinner, driver Ateistsenteret også selvhjelpsgrupper der tilsammen 350 kvinner deltar.

– Ofte forventes det at kvinner skal fungere kun som mor og husmor. Dette kan føre til at mange kvinner isoleres, noe som resulterer i depresjon og psykologiske problemer, sier Rashmi.

Ateistsenteret har derfor startet selvhjelpsgruppene som gjør at de kan dele problemer med hverandre og støtte hverandre. Noen av kvinnene driver spareklubber, der de legger til side et fast beløp av pengene de har til rådighet hver måned. Vi var vitne til en gruppe kvinner som hadde gått fra omkringliggende landsbyer til spareklubbens bank for å sette inn de månedlige 30 rupi, som utgjør 4,5 kroner. Et annet prosjekt er å legge opp til at barna hver kveld lærer mødrene det de har lært på skolen. Med denne type opplæring vil kvinnene gradvis få bedre selvtillit, bli tryggere på seg selv og kunne yte positivt til hele samfunnet.

Rashmi Gora jobber med å gi unge kvinner på krisesenteret ferdigheter til å klare seg.

På krisesenteret fikk Vijaya selvtilliten tilbake. I dag driver hun egen kjøreskole.

Statskirke og skyggeboksing

- Den beste måten å markere grunnlovsjubileet i 2014 er å avvike Statskirken, mener Bente Sandvig. Hun er med og skriver rapporten som garantert vil prege debatten om stat og kirke.

Tekst: Morten Harper/Foto: Axel Sandberg

INTERVJUET

Hvem:
Bente Sandvig

Hvorfor:
Spesialrådgiver i Human-Etisk Forbund og medlem av det offentlige stat og kirke-utvalget som legger fram sin innstilling i 2005.

Bente Sandvig er til daglig spesialrådgiver i Human-Etisk Forbund, men har de siste to årene brukt store deler av sin energi på å arbeide med Statskirkens fremtid. Som medlem i det offentlige Stat og kirke-utvalget, ledet av fylkesmann Kåre Gjønnes (KrF), skal hun være med og legge frem innstillingen om Statskirkens fremtid mot slutten av året. Da Stortinget i fjor behandlet et forslag om å skille stat og kirke, ville flertallet vente på utvalgets innstilling. Rapporten vil nok prege debatten i mange år fremover.

– Rapporten skisserer tre alternative modeller, forteller Sandvig.

– Den første innebærer at vi lar ting være som nå. Den andre er en mellomløsning med økt kirkelig selvstyre, hvor vi eventuelt fjerner Statskirken fra Grunnloven, men fortsatt har en lovbestemt kristen kirke. Den siste modellen er en avvikling av Statskirken og dermed en helt fri stat og helt fri kirke.

Sandvig er med i gruppen som nå skriver ferdig utvalgets rapport. Ikke uventet er hun selv tilhenger av den siste frigjøringsmodellen, mens flertallet sannsynligvis samler seg om mellomløsningen.

– Du kan si det slik at flertallet iler, men de iler langsomt.

200 ÅR ER NOK

Sandvig synes hun har lært mye om Kirken de to årene hun har deltatt i utvalget, og hun tror de kristne kollegene nå vet mer om det å være livssynsminoritet i Norge.

– Saken har fått flere nyanser og er dermed blitt mer komplisert å ta stilling til. Jeg har ikke endret de prinsipielle standpunktene, men ser at et skille av stat og kirke vil ta lengre tid og at det er riktig å bruke mer penger enn jeg mente før.

Dette skillet kan ifølge Sandvig enten gjennomføres ved at Stortinget først gjør et prinsippvedtak og deretter utreder de praktiske tiltakene. Eller ved å gjøre utredningene først og så det endelige vedtaket. Hun håper politikerne vil velge den første fremgangsmåten.

– 2014 er et bra år for å avvike Statskirken. Det er en realistisk tidshorisont for å gjøre de formelle grunnlovsendringene og gir Kirken god tid til å forberede seg. I og med 200-årsjubileet for Grunnloven er det også god symbolikk.

Hvis Sandvig fikk blankofullmakt til å utforme innstillingen, ville den viktigste anbefalingen være et ryddig og klart skille mellom stat og kirke.

– Jeg ønsker likeverdighet mellom livssynene og at det også omfatter Kirken. Nå er Den norske kirke

mer som en storebror som hele tiden kan rope på pappa staten hvis den er misfornøyd med noe.

Gravferdsforvaltningen og sorgtjeneste på sykehus er konkrete områder som hun mener må reformeres.

– Førstekontakten med folk må være nøytral, altså en alminnelig kommunal tjeneste. Den skal så formidle kontakt videre til representanter for det livssynet man ønsker. Alle skal få den hjelpen og støtten de trenger, men det skal ikke være noen selvfølghet at det er Kirken vi møter med én gang.

ØKONOMISK ANSVAR

Siktemålet for Sandvig er en livssynsnøytral stat, men som samtidig ser verdien i at folk er engasjert i religion og livssyn.

– Vi må leve med mangetydigheten, hvor det er rom for ulikheter og at de også kommer til uttrykk i det offentlige rom. Likeverdighet må bety at når jeg må tåle en del religiøse uttrykk, må også de tåle mitt livssyn.

Utvalget tar utgangspunkt i at Kirken skal fortsette å være landsdekkende, uavhengig av den direkte statlige tilknytningen. Sandvig mener det betyr at det offentlige også må legge til rette for at livssynsminoritetene kan utøve sine livsriter og religiøse handlinger. Beregninger fra nettsiden Din Side viser at det offentliges kostnader til Statskirken er omtrent 3,2 milliarder per år, eller 800 kroner for hvert medlem. Til sammenligning overføres det omtrent 103 millioner kroner årlig til andre trossamfunn, eller ca. 270 kroner per medlem.

– Det er ikke noe stort poeng for meg med en personlig kirkeskatt, som for eksempel er innført i Sverige, hvor den er spesifisert på ligningen. Jeg synes ikke det skal økonomisk lønne seg å ikke tilhøre noe tros- eller livssynsamfunn.

Sandvig ser for seg at den statlige støtten i fremtiden kan fordeles mer rettferdig, etter alminnelige foreningskriterier som antall medlemmer og aktivitet.

– Det at folk får realisert sitt religiøse liv må fortsatt ses på som et felles gode. Staten bør ha et økonomisk ansvar for både Kirken og minoritetene.

ARBEIDERPARTIETS SKYGGEBOKSING

Da Stortinget i fjor behandlet SVs forslag om å endre Grunnlovens § 2, var det for første gang et prinsipielt flertall for å skille stat og kirke. En fersk meningsmåling gjort på oppdrag av Hundreårsmarkeringen Norge 2005, referert i Dagbladet 7. mars, viser at også befolkningen ønsker en forandring: 46 prosent vil skille kirke og stat, mens 41 prosent vil beholde Statskirken.

I Stortinget ga både Frp og Høyre en prinsipiell tilslutning for å avvike Statskirken. Arbeiderpartiet argumenterte derimot sterkt for betydningen av en statlig folkekirke. Sandvig mener nettopp holdningen innad i Arbeiderpartiet er avgjørende for hva slags konsekvenser utvalgets rapport får.

– Det blir særlig viktig hvis vi får en ny regjering, hvor både Arbeiderpartiet og Senterpartiet ønsker å beholde Statskirken med SV alene som motstander. Hvem som eventuelt blir ny statsråd er selvsagt også

viktig. Jeg håper at Arbeiderpartiet klarer å nyorientere seg; at de finner tilbake til sitt historiske standpunkt og radikaliseres i forhold til synet på menneskerettigheter og livssynsfrihet.

Utnevnelsen av den konservative Ole Chr. Kvarme som biskop i Oslo viser ifølge Sandvig hvor lite robust Arbeiderpartiets argumentasjon er.

– Arbeiderpartiet ønsker en statskirke blant annet fordi man ikke stoler på at Kirken kan klare seg alene. Denne redselen for mørkemenn er skyggeboksing. Det er bokstavelig talt å male fanden på veggen. Jeg tror tvert imot at ved et skille må Kirken snakke tydeligere til samfunnet og bli mer liberal. Kvarme-saken viser at staten ikke er noen større garantist for en bred folkekirke enn Kirken selv.

– Jeg har ikke endret standpunkt, men ser at et skille vil ta lengre tid og at det er riktig å bruke mer penger enn jeg mente før.

MENNESKERETTIGHETENE

– Et skille mellom stat og kirke kan skje på mange måter. Det kan være et formelt skille, uten at praksis endres veldig mye i for eksempel skoler og barnehager. Jeg er opptatt av at det ikke nytter å gjøre et papirskille. Vi må utvikle en ny religions- og livssynspolitik og se på alle sammenhengene, fastslår Sandvig. Hun håper utvalgets rapport vil legge grunnlaget for en slik debatt om samfunnets verdigrunnlag.

Human-Etisk Forbund ønsker å endre Grunnlovens § 2 slik at menneskerettighetene erstatter den kristne tro.

– For meg er det selvsagt å vurdere Statskirken i lys av menneskerettighetene. Ordningen innebærer at det gjøres forskjell på mennesker. Konkret ser vi det i skolen, hvor Kirken driver konfirmasjonsundervisning og på sykehuset, hvor Kirkens folk har tilgang til min pasientjournal. Jeg mener at Statskirken bryter med menneskerettighetene, og uttalelsen fra FN's menneskerettighetskomité viser da også at ordningen er problematisk i forhold til barneoppdragelsen. Statskirken er dessuten tvilsom for Kirkens egen religionsfrihet; den kan for eksempel ikke utnevne sine egne ledere.

HUMAN-ETISK FORBUNDS MULIGHET

Sandvig begynte i Human-Etisk Forbund i 1988, og etter en periode som partisekretær for SV har hun arbeidet der fast siden 1993. Hun har bakgrunn som lærer i blant annet livssyn, og interessen for å utvikle det faget videre gjorde at hun kom i kontakt med HEF.

– Det aller viktigste i mitt engasjement er å befri barna. Vi må gi barn mulighet til å tenke selv, ikke stenge dem inne i en tradisjon som lukker fantasien. For meg er det avgjørende å se sammenhengen mellom Statskirken og KRL-faget.

Da vi ber henne oppsummere høydepunktet i 15 års livssynkamp, medgir Sandvig at det nok har vært flere tilbakeskritt enn gjennomslag.

– Innføringen av KRL-faget var det største tilbakeslaget. Samtidig fikk vi også den største oppreisningen ved at FN-komiteen fastslo at faget bryter med menneskerettighetene.

Hun mener betingelsene for debatten om å skille stat og kirke er blitt bedre.

– Samfunnet er mer mangfoldig livssynsmessig. Vi har fått menneskerettighetene inn i norsk lov, det var et viktig verdivalg. Når Bondevik vil at Norge internasjonalt skal fremstå som en tolerant fredsskaper, er det flaut at vi har statskirke.

Kamp mot Statskirken er for mange Human-Etisk Forbunds viktigste sak, og kanskje grunnen til at de ble medlem. Sandvig mener likevel at HEFs arbeid vil fortsette omtrent som nå hvis stat og kirke blir skilt.

– Jeg ser ikke endringene som truende for HEF, mer som muligheter til å være delaktig som samfunnsbygger. Selv om vi endrer kirkeordningen, vil det være en lang kristen tradisjon som ikke forandres over natten. Det vil fortsatt være behov for en livssynenes vaktbikkje. Jeg ser også behovet for å være en etisk stemme, for eksempel i spørsmål om bioteknologi.

Hun mener HEF har et ansvar for å bidra til å utvikle Norge fra religiøs monokultur til et reelt pluralistisk samfunn.

– Det blir ikke mindre behov for Forbundets seremonier i en slik utvikling. Folk vil søke identitet og tilhørighet også etter et skille – kanskje i enda større grad.

MER INFORMASJON

- Kultur- og kirkedepartementet:
<http://odin.dep.no/kkd/norsk/aktuelt/nyheter/043051-070002/dok-bn.html>

- Human-Etisk Forbund:
<http://www.human.no/statogkirke>

Vi som bare har minnene

Står vi fattigere tilbake – vi som “bare” har minner, men ikke noe håp om liv etter døden – når sorg og død rammer?

Tekst & foto: Kirsti Bergh

Etter tsunami-katastrofen i Asia andre juledag, vendte både media og regjering seg i første rekke til Kirken for ekspertise på sorg og død. Selv da man skulle diskutere ikke-troendes forhold til det å miste noen, var det en biskop som ble hentet til studio. I sakens anledning uttalte daværende biskop Gunnar Stålsett at ikke-troende har minnene om sine kjære, men ikke håpet.

Fri tanke samlet tre humanistiske gravferdstalere, Gro Hunding, Ole Nielsen og Kjell Kristensen. I likhet med prester har de møtt enkeltmennesker og familier i sorg over tapet av en av de nærmeste. De har både opplevd å møte den bunnløse sorgen etter et plutselig dramatisk dødsfall og den stille, avdempede sorgen etter et ventet dødsfall.

LEVENDE MINNER

De tre synes Stålsetts ord om at ikke-troende bare har minnene er provoserende, men minner samtidig om at det i *praksis* jo er slik at både troende og ikke-troende bare står igjen med minnene. Nielsen påpeker at minnene ikke er noe å kimse av:

– Mange har minnene, og de er ikke noe man bare har alene. Minnene kan man dele i fellesskap og også snakke med oss som kommer som gravferdstaler. Jeg opplever at de fleste blir engasjerte når de skal fortelle meg om avdøde. Da gjenopplever de sammen gode minner om avdøde: “Åh, *det* hadde jeg glemt.”

– Det er godt å snakke om den døde. Det handler om det livet som har vært, og det er jo ikke borte så lenge minnene lever videre i de som er igjen, sier Hunding.

– Ofte snakker de om den døde som går glipp av noe. Det kan være det å se barnebarna vokse opp, men ingen snakker om ønsket om å møtes igjen, sier Nielsen.

– De pårørende snakker om hva de har betydd for hverandre, og som gravferdstaler blir vi en talsperson for de pårørende. Samtidig kan vi sette det livet som er over inn i en sammenheng: Kanskje har avdøde gjort en innsats som kan løftes fram – og det ligger det *håp* i, sier Kristensen.

– Men noe av det som framheves som Kirkens viktigste funksjon i en dramatisk situasjon er det å *gi trøst*, hva har humanister å bidra med?

– Hva humanister kan gjøre i en sånn situasjon? Jeg tror veldig mange mennesker vil være uimottagelige for den trøst Kirken kommer med. Ja, jeg tror mange folk snarere vil bli rasende på den. For noen vil det selvfølgelig være en trøst, men det er for veldig få, tror jeg, mener Hunding.

– Behovet er noen å snakke med, noen å være sammen med. Det jeg ofte opplever i mine samtaler med pårørende etter et dødsfall er deres store behov for å snakke og for å fortelle om den avdøde, sier Nielsen.

– Sorgen må ta *sin* tid. Du kan ikke forkorte eller fortrenge den. I første fase av sorgen er man trøstesløs, men det man trenger er støtte. Mennesker som er der for deg. Ikke for å gi råd eller trøst, men for å vise medfølelse. Sorgen vil alltid være der, men den vil forandre seg, den vil falme, sier Hunding.

– Det er godt å snakke om den døde. Det handler om det livet som har vært, og det er jo ikke borte så lenge minnene lever videre i de som er igjen.

Gro Hunding

Ole Nielsen: Minnene deler man i fellesskap.

Er ikke-troende mer trøstesløse i sorgen, fordi de ikke har håp om evig liv?
Foto: Marko Roeper/iStockphoto

Er du passe ukorrekt?

Det har lenge vært nokså ukorrekt å være politisk korrekt. Utrolig lenge egentlig.

La oss si at det politisk korrekte i Norge ble vedtatt en vårkveld på 70-tallet. Vær sikker på at noen passet på å gå i opposisjon kvelden etter, modig, rampete. Så det ukorrekte er yngre enn det korrekte, det stemmer.

Men årene går. Når noen stolt erklærer sitt åndsverk for å være politisk ukorrekt, vil det visst fortsatt si usolidarisk med de svakstilte, for å si det enkelt. Lytehumor og den type ting.

Dette har vart så lenge nå at *det politisk ukorrekte for lengst er blitt korrekt!* Tiden for omdefinering virker overmoden. Men Oops – da blir jo det ukorrekte ukorrekt igjen, siden det var blitt korrekt...

Men det er ikke bare i dag vi er relativistiske. Sekstiåttene, inkludert de kjente Simone de Beauvoir og Jean Paul Sartre, skal anno dazumal ha lovet å gå imot alt som var bestående og borgerlig. Men på den måten får jo samfunnsstøttene også bestemme mye over hva de antiborgerlige skal mene – når de må sjekke hva samfunnsstøttene mener for å vite hva de iallfall *ikke* skal mene! Og etter noen år tar opprøret over det beståendes posisjon.

Snillist har også lenge vært et skjellsord, på linje med korrekt. Snillisme vil blant annet si å overforenkle og snobbe nedover. Men kan derfor en som har vært snillist en gang, aldri mer ha rett i noe? Er det også alltid galt å være snill? Og riktig å være slem – og slemmist?

Vel, kom mai, du skjønn milde. Eller kanskje 1. mai blir frysende kald og våt. Uansett kommer da mange velmenende ut på gater og veier med 1. mai-paroler. Stå på! sier jeg. Ikke vær redde for å være korrekte! Nei jeg mener ukorrekte! Nei... hva var det igjen?

Ikke for det, det kan være reelle motsetninger innenfor f eks Oslo LOs 1. mai-tog. En kurdisk og en tyrkisk seksjon kan være dødsfiender av hverandre. Andre seksjoner går mellom dem som buffer, liksom, kanskje Oromofolket fra Østafrika, som aldri gir opp. Tyrkerne og kurderne får lov til å stille i toget med hver sin seksjon. Det er ikke sikkert de norske arrangørene eller tilskuerne oppfatter motsetningen. Enkelte paroler er jo på språk vi ikke forstår også.

Tidene skifter. Det er deres vesen. Hvis for eksempel kvinnene før Muhammed ikke hadde noen arverett, var det jo et framskritt at de under islam fikk arve halvparten av det menn fikk. Men, akk, i dag blir vi ikke imponert av det. En landevinning i forgårs kan bli bakstreversk i morgen. Banning i kjerka risikerer å bli mainstream neste år. Derfor: er du redd du er for korrekt og kjedelig – hold ut – din tid kan komme, du kan bli ukorrekt du også!

Moa Myklebust

Vi kommer aldri til å finne et fullgodt svar på hvorfor den allmektige Gud av en eller annen grunn tillater lidelse eller lar ulykker skje. Men vi vet at Gud gråter med alle i verden som gråter, og er nær alle som roper om hjelp.

Prest Per Arne Dahl

Kjell Kristensen: Kirken er uredelig.

MER SORGFULLE UTEN TRO?

– Har dere inntrykk av at ikke-troende blir mer sorgfulle i forbindelse med død, siden de ikke har håp om noe mer?

– Jeg tror det er snarere er tvert imot. Folk med tro kan jo begynne å gruble og tenke mye på hva som skal skje med den døde i "det neste livet", reflekterer Hunding.

– Nei, det er ikke mitt inntrykk at de blir mer sorgfulle, sier Nielsen.

– Jeg tror rett og slett ikke sorg kan sammenlignes, påpeker Hunding. – Det er stor forskjell på hvordan mennesker takler og opplever sorg. Vi er forskjellige som mennesker, og den sorgen vi kjenner er også forskjellig. Jeg tror det er andre faktorer enn religiøs tilknytning som avgjør hvordan man opplever sorgen.

– Jeg har av og til lurt på hvorfor religiøse mennesker har så stor sorg når noen dør. De kommer jo til himmelen...

– Kanskje de innerst inne er i tvil?

– Ja, jeg hadde en veldig religiøs bestemor og hun gråt og gråt på dødsleiet. Hun hadde levd som en god kristen hele sitt liv, men likevel var hun i tvil om hvor hun ville komme etter døden.

– Hvis vi går inn i Kirkens lære så er det snakk om evig liv for *de rettroende*, noe som jo er grusomt og innebærer en hevnjerrighet inn i døden, påpeker Kristensen. – Et ukjent antall av oss skal dømmes til fortapelse, og da kan man spørre seg om hva slags håp det er som ligger i det.

Han synes Kirken er uredelig:

– Prestene snakker om det hyggelige, men sier ingenting om de strenge dogmene og troen på livets to utganger. Samtidig som de sier "det er vi som står for håp".

– Vi slipper å slite med den store meningen, med spørsmålet om hvor Gud var. Vi kan si at naturen er nøytral – det var det, sier Nielsen.

– Kirkens folk balte i ettertid med spørsmål om

Gro Hunding: Sorg kan ikke sammenlignes.

sorg og død og mening. Biskopene stilte spørsmålet "Hvor var du, Gud, da flodbølgen rammet?" uten at de klarte å formidle noe svar. Det nærmeste de kom et svar var at Gud var der og Gud vil vi skal hjelpe hverandre...

KIRKEN FØLGER HUMANISTENE

Den praktiske forskjellen mellom hvordan prester og humanister møter sørgende tror de er liten.

– Jeg tror de aller fleste prester er ydmyke i møtet med sørgende, sier Nielsen. – Jeg tror de føler seg fram til hva de pårørende vil, for å være medmenneske, for å være greie. Jeg tror sånn sett det ikke det er store forskjeller mellom oss.

– Ja, jeg tror de er medfølende og lyttende, legger Hunding til.

Gravferdstalerne tror sågar at Kirkens prester har lært av Human-Etisk Forbunds borgerlige gravferd:

– Gravferdsritualet i Kirken var tydeligere før. Den avdøde skulle det ikke snakkes om. Det var de levende som skulle formenes om at det neste gang kunne være deres tur – "var de forberedt?", sier Nielsen.

– Det virker som mange prester etter hvert la opp til seremonier som lignet våre, med større fokus på den avdøde, mener Kristensen.

– Men jeg opplever at hvis det er noen ganger humanister blir forbannet, så er det når de har vært i kirkegravferd. De kan skvette vann på barna og konfirmere dem, for de har et liv og egne valg foran seg, men den som er død kan ikke tale for seg. Derfor er det så viktig å fortelle om det livet som har vært.

MER INFORMASJON

Les mer om Borgelig gravferd på:
www.human.no/gravferd

Personlig og godt om etikk og moral

Henrik Syse:
Veier til et godt liv
– filosofiske tanker om hverdagslivets etikk
Aschehoug forlag

Det dukker stadig opp nye etikkbøker. I løpet av det siste tiåret er det blitt ganske mange. De fleste som foreleser i etikk ved høyskoler og universiteter – og det er jo overalt – søker også å få sine ting utgitt som bøker. Både pensumlister og markedet for øvrig synes å være umettelig.

Når man blar i disse stadige nye bøker, leter man uvilkårlig etter noe nytt, en ny vinkling, nye måter å si ting på, en frisk ny vri på stoffet. Det finner man sjelden. Alle sier de stort sett det samme. Ingen anklage i det egentlig, men litt søvndyssende er det i lengden. Etikk og god moral har jo tross alt en annen utviklingslogikk enn vitenskapens og teknologiens, den er mer stabil og tidløs.

Men nettopp vitenskapens og teknologiens utvikling skaper stadig nye etiske valgsituasjoner og dilemmaer for etikken. Mange av disse moralske valg kan være både kompliserte og ubehagelig mangetydige å ta. De får mindre og mindre karakter av entydige fasitsvar mellom hva som er godt og hva som er ondt – og hva som er sannsynlige og forutsigbare konsekvenser i framtida av å velge det ene eller det andre. Se det er det mindre av.

Filosofen Henrik Syse er en variert og profilert tenker i den offentlige debatt om kultur, moral og samfunn. Slik sett har det i seg selv en viss interesse å se hvordan akkurat han sammenfatter vår tids etiske problemfelt. Han gjør det personlig, og han gjør det i en løs og ledig stil med både humor og en viss litterær eleganse. Han gjør det enkelt, men samtidig med et tydelig autoritativt grep på hva som bør anses som vesentlig og mindre vesentlig innenfor dette mangslungne feltet. Og ikke minst: Han framtrer som en usedvanlig sympatisk fyr man kunne ønske seg som samtalepartner om både det ene og det andre. Med andre ord: Han har skrevet en bok som skiller seg fordelaktig ut.

Men malen er den tradisjonelle: Han sentrerer drøftingene rundt de klassiske skoleretningene: pliktetikk, konsekvensetikk, sinnelagsetikk, dyds- etikk, nærhetsetikk osv. Han tydeliggjør dette med intellektets og følelsenes rolle, drøfter det viktige skillet mellom å ha en overveiende kommunikativ/ empatisk grunnholdning framfor en instrumentell holdning til sine medmennesker, problemene rundt naturretts- og menneskerettstenkningen, forholdet til dyr og liv for øvrig m.m.

Bedre enn vanlig får han poengtert at alle disse ulike begrepene og innfallsvinklener henger helhetlig og overlappende sammen som vektlegginger av ulike sider ved den moralske handlingsverden som gjensidig forutsetter hverandre. For eksempel: Plikt, konsekvenser, sinnelag og dygd henger på et vesentlig vis forutsettende sammen i moralsk velreflekterte handlinger og forholds måter.

Den historiske kontinuitet i den etiske tenknings historie er bra ivarettatt av bokas gjentatte forank-

ringer tilbake til Sokrates, Aristoteles, Aquinas, Kant og andre.

Kanskje kunne boka tatt for seg færre ting til fordel for å gå mer i dybden på enkelte temaer. Et visst preg av journalistisk kjapphet både her og der, men oppveid ved fotnoter, referanser og anbefalt litteraturliste for videre fordypning.

Kjartan Selnes

Glimt fra paranoiaens storhetstid

Anna Funder
Stasiland
Cappelen
Oversatt av Jorunn Carlsen

Humanisme kommer i mange varianter. Som denne: "Vi er ikke immune mot kjeltringer blant oss. Hvis jeg allerede nå kjente til noen, ville de ikke være i live etter morgendagen. Kort prosess. Det er fordi jeg er humanist at jeg har dette synspunktet."

Sitatet er fra Erich Mielke, Øst-Tysklands kanskje mest fryktede mann. Mielke ledet i mer enn tre tiår Ministerium für Staatssicherheit, kjent som Stasi. Og mer enn noen annen var han ansvarlig for at Øst-Tyskland utviklet seg til det mest gjennomovervåkede samfunn noen sinne. Til sammenligning er det anslått at det i Hitlers Tyskland var en gestapo-agent per 2000 innbyggere og i Stalins Sovjet anslagsvis én KGB-agent per 5830. Stasi hadde på slutten én ansatt per 175 østtyskere. Regner man med aktive agenter, er tallet én per 63. Og regner man inn mer tilfeldige informanter, får noen tallet til å bli mer enn én per syv.

Tallene er overveldende. Men hva innebar dette i praksis? Hvordan var det å leve i et slikt system? Og hvordan så overvåkerne på seg selv?

Den australske journalisten Anna Funder bodde og jobbet i Berlin og forundret seg over hvor lite interessert tyskere flest, også tyske journalister, var i dette. Det virket som om man så på Øst-Tyskland som en pinlig misforståelse man helst ville glemme.

Funder forteller en ganske annen historie, om nedverdiggelse og menneskeforakt, om et system som til de grader hadde satt en paranoid konspirasjonsforståelse i system at alle, absolutt alle, var å se på som

en potensiell fiende. På et tidspunkt får Funder et hint fra en venn om at selv Mielke har søkt om innsyn i mappen sin.

Noen av Funders fortellinger er hjerteskjærende. Som den om fru Paul, hvis dødssyke sønn vokste opp på et sykehus i Vest-Berlin og som ble kastet i fengsel da hun og mannen forsøkte å flykte for å være sammen med ham. Hun ble tilbudt å reise over til

Konspiranoia: Selv Erich Mielke, Stasi-sjef mer enn tretti år, skal ha bedt om å få se mappen sin.

vest for å møte sin sønn – hvis hun bare anga den vesttyske mannen som skulle hjelpe dem med å flykte, slik at Stasi kunne "ta seg av ham". Funders møter med tidligere Stasi-menn er særlig interessante, fordi de demonstrerer hvor forskjellig de takler det å ha vært del av et umoralsk system. Her er alt fra en insistering på at alt de gjorde var nødvendig – kombinert med en dyp lengsel etter deres tapte "paradis" – til resignasjon og selvinnsikt. Det er få som gir uttrykk for virkelig anger, noe den usedvanlig milde behandlingen av tidligere Stasi-agenter i det nye Tyskland har gjort mulig. Mielke selv slapp for eksempel unna med seks års fengsel og var ute etter mindre enn to.

Funder har skrevet en viktig bok om et system som har fått altfor liten oppmerksomhet. Den er ikke perfekt, stilen blir tidvis for pludrete, og her og der skriver hun mer om seg selv enn nødvendig er, men dette er kun skjønnhetsfeil. *Stasiland* avdekker det totalitære i all sin gru. Ikke bare i form av systematisert grusomhet, men også i den ondsinnede småligheten som preger systemets behandling av mennesker som avvek bare en smule fra dets rette sti.

Det sier mye om mangelen på bakkekontakt i disse kretsene at man i et forsøk på å tilpasse seg den nye tid – i perioden etter at Honecker var gått av, men staten Øst-Tyskland fortsatt besto – forsøkte å sminke Stasi med et nytt navn: Amt für Nationale Sicherheit. Hvilket resulterte i akronymet Nasi...

Arnfinn Pettersen

bøker

Jeg ser at selve
statskirkesystemet
er en anakronisme.

Biskop Rosemarie Köhn

Pragmatisme og prinsipper

Debattboken Farvel til Statskirken?

Humanist forlag har nettopp kommet med årets debattbok for statskirkedebattinteresserte. *Farvel til Statskirken?* er en antologi med artikler, intervjuer og debattinnlegg, men her får du ingen fasit. Her er bidrag fra tilhengere og motstandere, fra kristne og humanister – og sågar en muslim. Blant bidragsyterne er både Lars Gule og biskop Odd Bondevik, og mangeårig bidragsyter i Fri tanke, Didrik Söderlind, har vært redaktør for boka.

Fri tanke bringer her et utdrag fra Söderlinds intervju samtale på bispekontoret i Hamar med biskop Rosemarie Köhn og Bente Sandvig, som er medlem av det offentlige stat- og kirkeutvalget og spesialrådgiver i Human-Etisk Forbund (se også eget intervju med Sandvig s. 18-19).

Midtøsten, mat og helgener på Humanist forlag

I tillegg til antologien *Farvel til Statskirken?* kommer Humanist forlag ut med fire titler til i løpet av våren, samt ni titler i høst.

Staffan Lindebergs *Bedre helse med steinalderkost* tar for seg kosthold i et evolusjonsperspektiv – og belyser sammenhengen mellom kosthold og moderne folkesykdommer (april).

I Tonje Merete Viken/Sandra Petersens *KALEIDOSKOP – 33 blikk på Israel og Palestina* møter du både israelere og palestinsere med ulike perspektiver og oppfatninger om samfunnet de lever i, konflikten de er en del av og den bakenforliggende historien (april/mai).

I forlagets serie om overnaturlige fenomen er turen kommet til *Helgener*, av Velle Espeland. Boka tar for seg helgendyrking, helgener, mirakler og relikvier gjennom historien (april/mai).

99 spørsmål om islam av Jan Hjärpe gir nyanserte svar på en rekke spørsmål om islam (mai).

I løpet av høsten kommer *Demoner* (Asbjørn Dyrendal) og *Drager* (Torfinn Ørmen) i Humanists overnaturlige serie, *Ikke en flue fortred* (Slavenka Draculic) – et annerledes perspektiv på krigen i det tidligere Jugoslavia, populærvitenskapelige *Hva skjer med været?* (Sigbjørn Granås), *Menneskerettigheter – undervisningsmetoder* (Enver Djuliman/Lillian Hjorth), *Skjønnhet* (Christina Pletten), en evolusjonpsykologisk vinkling på bl.a. plastisk kirurgi, *Om krig, fred og pasifisme* (et utvalg tekster av Bertrand Russell), en Diderot-monografi (Anne Beate Maurseth) og *Inni er vi like* (Kari Vigeland) – hva skal til for at vi kan være lykkelige?

Söderlind: Hva slags kirke skal den norske kirke være?

Köhn: Hvilken struktur eller organisering kirken har er ikke avgjørende for meg. Det avgjørende er å sikre det vår kirkefar Martin Luther kalte «evangelietts frie løp»: At man har en kirkeform som sørger for at evangeliet kan forkynnes fritt. Utover det mente Luther at man fritt kunne velge hvordan kirken skulle organiseres.

På den annen side arbeider jeg i Hamar bispedømme, og skal ikke legge skjul på at jeg er veldig begeistret for statskirkeformen slik den fungerer her. Kirken fremtrer som en kirke med rom for dem som har lyst til å sette nesa innenfor, og omslutter dem som ønsker å la seg omslutte.

Sandvig: Mener du dette skyldes at det er staten som har hånd om kirken?

Köhn: Nei, for å si det litt hardt og brutalt tenker jeg at statskirkeordningen er en historisk levning. Man ville aldri ha funnet på en slik ordning i dag. Jeg ser på statskirken som en praktisk ordning, og er ikke opphengt i hvorvidt kirken er en statskirke eller en frikirke, så lenge religionen ikke blir undertrykt.

Sandvig: En av uenighetene mellom oss er at du har et pragmatisk forhold til statskirken, mens jeg ser ordningen mer prinsipielt. Særlig ser jeg statskirken i lys av menneskerettighetene, både for majoriteten og minoritetene. Noe av det problematiske er nettopp det at makt og kirke har vært så tett knyttet til hverandre og dermed definert så mye av hva det er å være norsk. Det gjør at det er vanskelig å få aksept for å være fullverdig borger på andre måter.

Videre synes jeg at det er litt stakkarslig å tenke seg at kirken ikke klarer å stå på egne ben og samtidig være det den ønsker å være for folk.

Dessuten må det da være ganske ubekvemst å ha skiftende regjeringer og skiftende kirkestatsråder med forskjellige typer engasjement og forskjellige politiske agendaer når det gjelder å enten la kirken styre seg selv, eller overstyre kirken. Da tenker jeg for eksempel på krav om likestilling, som Arbeiderpartiet mener det skal være adgang til å vedta *fordi* man har en statskirkeordning, mens Kristelig Folkeparti vil være forsiktige med den typen regulering nettopp av respekt for kirken som trossamfunn. Det blir så mangetydig hva den norske kirken er på grunn av koblingen til staten. Er den først og fremst et trossamfunn for medlemmene og de som ønsker, som du snakker om, å ta i mot evangeliet, eller er den først og fremst det vi litt grovt kan kalle et statlig religionsvesen og nasjonens seremonimester ved de store anledningene?

Uansett tror jeg hovedskillet mellom oss er at for meg er dette et prinsipielt spørsmål.

Köhn: Jeg ser at selve statskirkesystemet er en anakronisme. Du trenger ikke kunne spå for å se at statskirken er under avvikling. Men det tar tid å avvikle og finne nye former for noe som har vart så lenge som dagens kirkeordning. Jeg synes jo også at det

eneste riktige er at kirken ikke er alliert med staten, men er en egen institusjon, slik Human-Etisk Forbund og andre tros- og livssynssamfunn er det. Jeg tror ikke vi er så uenige der.

Sandvig: Nei, det er vel mer perspektivene og rekkefølgen vi er uenige om: Om vi først skal få en prinsippavgjørelse om et skille, og deretter gir kirken tid til å skaffe seg det som trengs av institusjoner og instrumenter for å få til dette, eller om man skal si at staten først må styre kirken slik at den kan utvikle seg til den er moden for et skille.

Köhn: På den annen side kan man si at kirken holder på å gjøre seg klar. Den skolerer seg selv til å bli et selvstendig organ, med Kirkemøtet som øverste myndighet. Den rådsstrukturen som er under oppbygging i kirken er et ledd i å forberede seg på en løsrivelse.

Jeg tenker at dette er en logisk utvikling, men er litt usikker på hvor lang tid det vil ta. På den ene siden må man gi mennesker tid til å omstille seg. På den annen side er det ikke sikkert kirken trenger så lang tid på dette, hvis man først bestemmer seg.

Söderlind: Det er ikke bare gjennom statskirken at staten og religionen blandes her til lands. Vi har også kristne formålsparagrafer i skolen og barnehagen. Hvordan ser biskopen på dette?

Köhn: Vi må gå den veien at mennesker med en annen religion må kunne bo i dette landet med den religionen eller det livssynet de har uten å føle seg mindreverdige, eller mindre tatt hensyn til enn majoriteten. Men vi er inne i en prosess, og spørsmålet er om vi skal la det bli en langsom modningsprosess eller om den skal bli beslutningsstyrt.

(les resten av intervjuet i *Farvel til Statskirken?*)

Biskop Rosemarie Köhn
samtalte om Statskirken
over kaffe og småkaker.
Foto: Scanpix/Rolf M. Aagaard

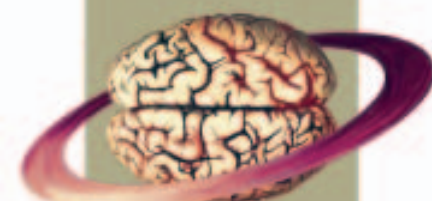

Levende maskiner

Se for deg hjerneceller som vokser på databrikker og kommuniserer med elektronikken. Grensen mellom silisium og karbon brytes ned, med løfte om ny datateknologi og medisinske fremskritt. Skal vi bli redde nå?

Tekst: Kristin Grønli Straumsheim

Vitenskap

Hjernesignalene
fra apekatten
styrer robotarmen.
Foto: AP/SCANPIX

Informasjonsteknologiens silisiumverden og det karbonbaserte menneskeliv er ikke to separate verdener lenger. Flere forskningsmiljøer har vist at hjerneceller kan vokse på og kommunisere med såkalte integrerte kretser eller databrikker – for eksempel forskningsgruppen rundt professor Peter Fromherz fra Max Planck-instituttet for biokjemi i Tyskland.

Forskerne håper at de fremragende elektroniske egenskapene i hjernecellene kan utnyttes på nevrobrikken. Dersom elektriske signaler generert av hjerneceller kan kommunisere direkte med de elektriske signalene som genereres i silisium, følger det ikke bare at vi står overfor en ny type datamaskin. Det følger også at det er mulig å operere elektroder inn i hjernen.

SENDER E-POST MED TANKENE

Allerede i 1998 satte forskere ved Emory University inn et implantat i hjernen til en lammet 53 år gammel mann som gjorde det mulig for ham å bruke tankene til å flytte en markør over dataskjermen. Implantatet var på størrelse med en kulepenn og forsterket hjerne-signalene hans, som deretter ble sendt til en bærbar datamaskin.

For noen få måneder siden gikk det en nyhet verden rundt om at en 24 år gammel lammet mann kan sende e-post og spille dataspill bare ved å bruke tankene – samtidig som han gjør andre ting. Han har fått operert inn en innretning som lytter på 100 hjerneceller om gangen ved hjelp av 100 elektroder. Innretningen er kalt BrainGate og eies av selskapet Cyberkinetics i Massachusetts i USA.

Med en lignende fremgangsmåte klarte forskere ved Duke University i USA i 2003 å lære aper å styre en robotarm bare ved hjelp av tankene. Apene opererte tilsynelatende robotarmen som om den var deres egen kroppsdell.

HJERNECELLER FLØY F-22

I oktober i fjor rapporterte forskere ved University of Florida i Gainesville i USA at en rekke med hjerneceller fra rotter hadde fløyet et virtuelt F-22 jagerfly. 25 000 sammenkoblede hjerneceller mottok signaler som indikerte hvorvidt flyet befant seg i stabile forhold eller om det var midt i en orkan og omformet dette til et mål på om flyet fløy rett eller ikke. Cellene klarte så å korrigere flyets bane i simuleringen ved å sende signaler til flyets kontrollmekanismer. En hjerne i en petriskål som kan fly et virkelig fly er imidlertid lang unna.

På samme tid i fjor ble det klart at verdens første hjerneprotese hadde klart seg gjennom de første testene. Det er snakk om en mikrobrikke som er en matematisk modell av et område i hjernen som heter *hippocampus*. Protesen er snart klar for testing i rotter. Dette er det første forsøket på å erstatte sentrale hjerneregioner som håndterer kognitive funksjoner som læring eller tale. Databrikken er to kvadratmillimeter stor og laget av forskere ved University of Southern California i Los Angeles i USA.

**Forskere ved
Duke University
i USA klarte i 2003
å lære aper å styre
en robotarm bare ved
hjelp av tankene.**

ORGANISK OG MEKANISK

Noe av det mest dramatiske vi kan tenke oss når vi ser på koblingen mellom menneske og maskin er dataimplantater som kobles til hjernen og direkte påvirker tankene våre.

Kjente *kyborger* – hybrider mellom menneske og maskin – fra science fiction-universet er Darth Vader fra Star Wars, The Terminator i filmene med samme navn, Robocop, eller replikantene i Blade Runner. Kyborgene er et av genrens kjæreste skrekk-konsepser for å illustrere hvordan det menneskelige sakte ødelegges og forsvinner når vi erstatter kroppsdellene våre med maskineri.

Ordet kyborg stammer fra de to ordene kybernetisk organisme og refererer til en skapning satt sammen av både organiske og mekaniske deler. I science-fiction-historiene handler det som regel om individer som ble født som mennesker, men som så er blitt tilføyd teknologi – helst kybernetiske implantater. Kybernetikk er vitenskapen om styring og regulering av kompliserte systemer, for eksempel levende organismer, maskiner og samfunnssystemer.

EU etterlyser nå regulering av feltet med informasjons- og kommunikasjonsteknologier (ICT) implantert i mennesker, blant annet med henblikk på privatlivets fred og databeskyttelse. The European Group on Ethics in Science and New Technologies (EGE) ga i midten av mars en presentasjon hvor det blir hevdet at «ICT-implantater kan, på grunn av sine

Innvendinger mot humanismen:

«Humanismen kopierer bare kirkens seremonier»

nettverksmuligheter, bli misbrukt på flere måter til alle former for sosial overvåkning eller manipulering».

EGE skriver også: «ICT-implantater kan bli benyttet til å forbedre fysiske og mentale evner. Tiltak bør bli satt i verk for å sikre at slike ICT-implantater ikke brukes til å skape et samfunn med to klasser eller til å øke gapet mellom de industrialiserte landene og resten av verden. Tilgang til ICT-implantater til forbedring bør kun gis for å bringe barn eller voksne innenfor befolkningens «normale» rekkevidde (...)».

VI ER ALLEREDE KYBORGER

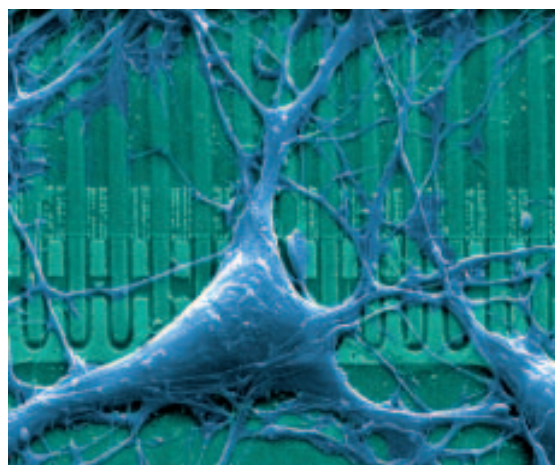
Vi trenger imidlertid ikke implantater for å forestille oss hvordan maskinene endrer menneskene.

Folk i Vesten er avhengige av maskiner. Derfor er det ikke vanskelig å argumentere for at vi allerede er kyborger. I hvilken grad ville du vært en annen uten datamaskinen og mobilen? Hva med bilen? Fjernsynet? Kjoleskapet?

Hvordan tror du for eksempel din hjerne formes av den nære omgangen med teknologi? I dag ser forskerne på hjernen som en plastisk enhet – den formes i et evig samspill mellom ditt biologiske utgangspunkt og omgivelsene rundt deg. Teknologien du omgir deg med deltar i den fysiske utformingen av hjernen og påvirker hvordan nervecellene danner nettverk under hodeskallen din og i sin tur endrer ditt syn på verden.

En studie fra London i 2000 kan illustrere poenget: Det stilles strenge krav til byens taxijåfører; blant annet må de huske alle gatenavnene. Studien viste at taxijåførene hadde større hippocampus enn andre mennesker. Hippocampus er et område i hjernen som blant annet er assosiert med navigasjon.

Når hjernen vår er så sensitiv overfor forandringer, er det en logisk konsekvens at den teknologitunge hverdagen vil endre den – selv om det ikke er snakk om direkte implantater som blander seg inn i hjernecellenes daglige aktiviteter. Hvorvidt det er en utvikling som fortrenger det menneskelige i oss eller om den hjelper oss til å få øye på hva det vil si å være menneske, er et ubesvart spørsmål.

En nervecelle fra hjernen til en rotte har festet seg på en databrikke.
Foto: Peter Fromherz, MPI für Biochemie, Martinsried

Livsløpsriter eller livsløpsseremonier eksisterer og har alltid eksistert i alle samfunn og kulturer vi kjenner til. Disse seremoniene kalles i sosialantropologien gjerne overgangsritualer, fordi de utføres av fellesskapet ved viktige livsoverganger: Et barn blir født og får navn. En ungdom tas opp i de voksnes rekke med nye plikter og rettigheter. Mann og kvinne slår seg lovformelig sammen og stifter familie. Eller når et samfunnsmedlem dør og skal minnes.

Når slike seremonier forekommer overalt og til alle tider, er det rimelig å tenke at de springer ut av visse allmennmenneskelige og samfunnsmessige behov. Disse livssyklusritualene har med andre ord spesifikke psykiske og sosiale funksjoner for oss som samfunnsvesener. I innhold og detaljer kan de være mer eller mindre religiøst og mystisk preget, innenfor ulike kulturer og virkelighetsoppfatninger.

I Vestens kulturkrets har først og fremst de kristne kirker stått som forvaltere og seremonimestere for disse overgangsritualene. Kirkene har stort sett hatt monopol på dem og vedt dem konsekvent og innholdstungt inn i den kristne livsoppfatningen i form av sakramenter: dåp, konfirmasjon, ekteskap og gravferd.

De grunnleggende funksjonene ved de fire mest utbredte ritene er: fødsel/navngiving, å bli voksen, seksuell pardannelse og død. Vi trenger ikke dypsindige teorier for å fatte essensen i dette.

Det første vi kan legge merke til er at funksjonene til hver av disse seremoniene kan synes å være tildels nokså vesensforskjellige. La oss begynne med død og gravferd. Stikkordene her er felles sorgbearbeidelse, felles høytidelig minnemarkering som styrker og sikrer ettermælet i den kollektive erindring og det å skape historisk bevissthet om generasjoners gang og fortidens rolle for nåtid og framtid.

Giftermålets funksjon er blant annet den høytidelige bekjentgjøring for fellesskapet av pardannelsen og forpliktelsen som ligger i det å stifte familie og skulle føde og oppdra neste generasjon. Samtidig er det ment som et kollektivt, følelsesmessig uttrykk for samhørighet. Ved en slik høytidelig, felles markering forsøker man å gjøre fellesskapet sterkere, mer varig og mer bindende. Liknende resonnementer kan gjøres gjeldende for både navnefest og ungdomsfest (dåp og konfirmasjon).

Når humanistiske livssynssamfunn bevisst konstruerer rent verdslige og ikke-religiøse seremonier, blir det da en slags utvannede kopier av opprinnelig religiøse seremonier? Her har vi vektlagt det universelle og allmennmenneskelige i dem: Alle religionene og ymse slag av livsfilosofiske selskaper og verdslige livssynsbevegelser har slike seremonier. Slik sett er det urimelig å hevde at dette er noens unike oppfinnelse og patent og at andre kopierer – bortsett da fra i den grad man tar innholdselementer og estetiske detaljer fra hverandre.

Det kan være store variasjoner i både innhold og uttrykk ved ulike religiøse og livssynsmessige tradisjoner, for eksempel mellom den russisk-ortodokse dåp i St. Vassilji-katedralen og den borgerlige navnefesten i rådhuset på Gjøvik. Men det ene er ikke noe mindre enn det andre av den grunn.

Den underliggende realitet er denne: Livsløpsseremonier er et grunnleggende menneskelig behov og det er stadig etterspørsel etter slike seremonier. Dette behovet kan variere noe fra tid til annen og fra sted til sted. I vårt samfunn har det i det siste vært et raskt voksende behov for enkle, verdslige markeringer, rent humanistiske og umystifiserte seremonier som ikke inneholder for mye og ikke for lite, men akkurat passe til å kunne tilfredsstille et ønske om en god markering av en livsovergang.

Svaret er skrevet av Kjartan Selnes, spesialrådgiver i Human-Etisk Forbund

Det eksisterer mange fordommer og vrangforestillinger om det humanistiske livssyn. Hvordan møte disse innvendingene? Vi forsøker å imøtegå vanlige og noen mindre vanlige innvendinger mot livssynshumanismen og gi deg argumenter du kan bruke.

Har du forslag, send til: fri.tanke@human.no.

– Ingen kan velge livssyn for deg

– Du blir ikke et bedre menneske om du bærer slør eller lar være. Klær betyr ingenting. Det er dine gjerninger som betyr noe, mener flyktningen og muslimen Maryam.

Tekst & foto: Barbro Sveen

Ikke lett å være flyktning i Norge, sier Maryam.

Maryam kom til Norge 1992 sammen med mann og tre barn. De fikk asyl ettersom hennes mann hadde vært aktiv først i kampen mot sjahen og senere mot det nye regimet. I fem år satt Maryams mann fengslet mens hun var alene med tre små barn. Hun føler seg fortsatt utrygg og vil ikke ha med etternavn i intervjuet.

– Vi var studenter den gangen vi sloss mot sjahen, og vi hadde vel ikke tenkt over hva som skulle komme i stedet. Vi gikk fra en type undertrykkelse til en annen. Likevel var det stort sett de samme personene som beholdt makten og de samme som ble undertrykt, sier Maryam og fortsetter:

– Vi var vel ikke rede for demokrati. Demokrati er noe som må komme innenfra, det kan ikke tvinges på noen. Dessverre trenger mange mennesker ledere. De er ikke sterke nok til å ta egne valg. Noen velger å bli svært religiøse og følger religiøse ledere, ja, noen er til og med villige til å ofre sitt eget liv for sin tro. Men situasjonen er bedre i Iran i dag.

FORBUDT MED SLØR

Under sjahen var det forbudt å bruke slør, og under

det nye regimet ble det forbudt å gå uten.

– Jeg har lært meg at ingen kan velge livssyn for deg. Du blir ikke et bedre menneske om du bærer slør eller lar være. Klær betyr ingenting. Det er dine gjerninger som betyr noe. Alle kan finne sin vei til Gud. Det finnes like mange veier til Gud som det finnes enkeltindivider, sier Maryam.

Hun oppfatter seg selv som et religiøst menneske og ber hver dag, men går sjelden i moskeen.

– Bønnen er et forhold mellom Gud og meg, og jeg opplever den som en form for meditasjon. Jeg overholder Ramadan, fastemåneden. Jeg tror det er bra for meg ikke å spise eller drikke under dagens løp. Det gjør meg til et bedre menneske. Og det er bra for kroppen å få hvile.

STENGT ARBEIDSLIV

Maryam har lærerutdanning fra Iran, men til tross for ekstra utdanning i Norge har hun ikke lyktes i å få jobb.

– Jeg vil så gjerne komme ut i arbeidslivet, sier hun og legger til:

– Det er så vondt å gå rundt og føle seg unyttig.

– Det er så vondt å gå rundt og føle seg unyttig. Jeg mener jeg har så mye å gi, og jeg søker på så mange jobber.

Jeg mener jeg har så mye å gi, og jeg søker på så mange jobber. Jeg trodde at eksamener fra universitetet ville åpne dører, men det er ikke skjedd, sier hun trist.

PROFETEN VILLE FORBEDRE

– Profeten ønsket å bedre kvinners kår, og de fikk det bedre i hans tid, sier Maryam om hvordan hun oppfatter kvinners stilling i islam.

– Derfor mener jeg det er i profetens ånd å arbeide for kvinners rettigheter også i dag. Mange kjente intellektuelle deler denne oppfatningen, blant dem Soroush, en kjent filosof som bor delvis i England og delvis i Iran.

– Men det er for eksempel lettere for en mann i muslimske land å skille seg enn for en kvinne?

– Dessverre er det slik, men ofte har det ingenting med religionen å gjøre. Mange muslimske land, blant dem Iran, har sekulære lover selv om lovene er influert av Koranen. Mange arbeider for å bedre kvinners og barns rettigheter, som nobelprisvinner Shirin Ebadi. I dag er det slik i Iran at gir mannen kvinnen tilbake medgiften, er skilsmissten et faktum med eller uten kvinnens samtykke. Men om det er kvinnen som vil skilles og mannen sier nei, så får kvinnen vansker.

PENGER HJELPER

Maryam forklarer at abort ikke er noe problem i Iran, bare man kjenner systemet. Penger og kjente ordner det meste.

– Ifølge Koranen er abort under bestemte omstendigheter faktisk tillatt i en bestemt periode etter unnfangelse. Teksten forklarer at abort innebærer at man tar et gode fra andre, som for eksempel fra søsken. De bør derfor godtgjøres med et annet gode, og det står videre at kvinnen "ikke skal gjøre slik igjen".

– Hva mener du om homofili?

– Jeg føler ikke noe hat mot dem, og jeg er ikke bedre enn dem. Om de ikke plager andre er det deres privatsak. Men jeg tror også at slike følelser kommer og går, og at man ikke bør oppmuntre dem.

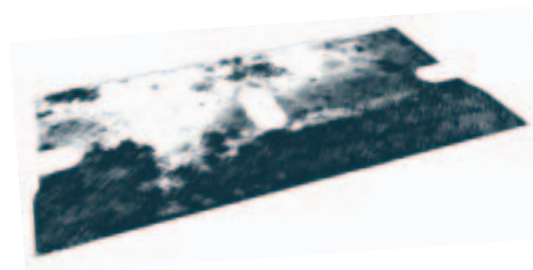
– Har du opplevd diskriminering i Norge?

– Den første tiden prøvde jeg å lære norsk gjennom å lese aviser. Det gikk ikke en dag uten at stod noe negativt om flyktninger. Slikt går veldig inn på meg. Ofte synes jeg at jeg blir nedlatende behandlet og behandlet som om jeg skulle være dum. Sier jeg noe om det, får jeg til svar: 'Nei, du misforstår'. Vet du, når jeg blir møtt på den måten, blir norsken min dårligere. Får jeg positive tilbakemeldinger blomstrer jeg opp.

Ti kvinner med forskjellig livssynsbakgrunn har møttes jevnlig til samtaler om religion og livssyn og hverdagsliv. Humanetiker og tidligere redaktør av Fri tanke, Barbro Sveen, er selv deltager i gruppa. Tidligere har vi møtt en jøde, en kveker og en sikh.

Kjønnslemlesting

– en kampsak for Human-Etisk Forbund?

Kronikkforfatterne mener Human-Etisk Forbund på ny må engasjere seg i kampen mot kjønnslemlesting av jentebarn.

Av Chalak Darbandi og Tirill Selnes Bjørnson-Langen

NÅR MAN SNAKKER om omskjæring av jenter, er det i dag flere ulike typer inngrep som går under fellesbetegnelsen kjønnslemlestelse. Verdens Helseorganisasjon opererer med fire typer: forhuden på klitoris fjernes, forhuden og klitoris fjernes, klitoris, indre og ytre kjønnslepper fjernes helt eller delvis. De kortsiktige konsekvensene er alt fra blødninger og kraftige smerter, til infeksjoner, sjokk, og i enkelte tilfeller dødsfall. De langsiktige følgene kan være alt fra psykologiske traumer, til magesmerter, sterke smerter under menstruasjon og sterilitet.

Kjønnslemlesting av unge jenter er en svært utbredt skikk i enkelte afrikanske land. Det er viktig å understreke at dette forekommer ikke en sjelden gang i ny og ne, men at det her er snakk om et stort omfang, der man antar at mørketallene er enda større. Derfor er situasjonen til jenter som utsettes for kjønnslemlestelse på ingen måte enestående. Tidligere erfaringer fra andre vestlige land med innvandrere fra risikoland – det vil si afrikanske land nord for Sahara – viser at det er mange unge jenter som står i fare for å bli kjønnslemlestet. Pr 2002 befant det seg om lag 5800 jentebarn i Norge i faresonen for kjønnslemlestelse (SSB).

FRAM TIL 1995 ble det faktisk foretatt kjønnslemlestelse ved norske sykehus, utført av norsk helsepersonell. Bakgrunnen for dette var at norske myndigheter mente det ville være mindre skadelig å gjennomføre denne skikken under oppsyn av norske leger med kompetanse og forsvarlig utstyr. Dette ble gjort for å hindre at foreldre tok sine barn med til hjemlandet for å utføre kjønnslemlestingen under forhold utenfor norske myndigheters kontroll.

Human-Etisk Forbund var blant de som engasjerte seg i arbeidet for et forbud. I 1995 kom loven som anser kjønnslemlestelse som en kriminell handling. I tillegg fikk man et lovvedtak som forbød all form for kjønnslemlestelse av unge jenter utført ved norske sykehus.

Den nye loven er lite kjent, og norsk personell er ikke kvalifisert til å møte problemene på en forsvarlig måte (Regjeringens handlingsplan mot kjønnslem-

lestelse). Siden 1995 har saker etter denne særloven kun blitt etterforskningssaker, og de er som oftest blitt henlagt på grunn av "bevisets stilling".

I NORGE ER DET fritt fram i praksis, de som kjønnslemlester barna sine vet godt at denne handlingen rettslig sett ikke får noen konsekvenser. I Frankrike derimot, blir de som er medvirkende i denne skikken rettslig forfulgt. Hver gang et jentebarn blir lemlestet, risikerer dets nærmeste å få opptil 20 års fengselsstraff, mens "omskjæreren" kan få opptil 10 år. Også i Frankrike ble det gjort forsøk med mildere tiltak – blant annet dialogarbeid – men dette har vist seg å ikke være like vellykket. Derfor har Frankrike nå en

**Er det rasisme å
engasjere seg i denne
debatten og å si i fra om
at menneskerettigheter
blir brutt og krenket
på det groveste?**

av de strengeste lovene mot kjønnslemlesting, og den blir strengt håndhevet.

I enkelte fylker i Frankrike har man iverksatt preventive tiltak mot lemlestelse av jentebarn. Kontrollering av spedbarn fra fødsel og fram til seksårsalder er blitt rutine. Hele 16 ulike kontroller med korte intervaller i det aktuelle tidsrommet, har gitt positive resultater i denne kampen mot lemlestelse av unge jentebarn. Disse tiltakene, i tillegg til dialog- og opplysningsarbeid og at rettsvesenet faktisk straffer praksis, redder veldig mange jenter fra et liv i smerter.

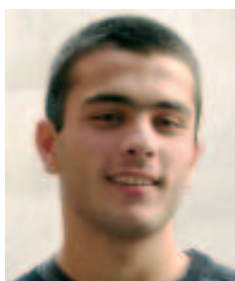
SIDEN DEN NORSKE særloven mot kjønnslemlestelse trådte i kraft har det kun vært ett tilfelle med retts-sak. Denne saken endte med henleggelse på grunn av "bevisets stilling". Et lovforbud kan kun virke preventivt når det blir håndhevet, ellers har det (i alle fall i vårt tilfelle) ingen effekt. I Somalia finnes det en lovgivning mot kjønnslemlestelse, men i og med at den ikke har noen betydning i praksis, er det estimert at mellom 96 og 100 % av jentene utsettes for en eller annen form for kjønnslemlestelse (Verdens helseorganisasjon og Amnesty Internasjonal).

Selv om lovverket – som i seg selv ikke er nok – hadde blitt håndhevet, vil vi likevel trenge andre offentlige sektors innsats for å møte problemene på best mulig måte. Blant annet burde helsetjeneste og politi ha mye mer kompetanse på dette området. Både myndigheter og organisasjoner i Norge burde generelt være flinkere med å si ifra når menneskerettigheter blir krenket.

DET HAR HENDT at humanister, jurister eller politikere er blitt stemplet som rasister for sitt engasjement mot undertrykkende elementer i innvandrerkultur og -tradisjoner. Det er ikke vanskelig å se det for seg at en også i Norge kan bli beskyldt for å tre sine egne verdier over andre, og i verste fall bli beskyldt for rasisme i en slik kontekst. Men er det rasisme å engasjere seg i denne debatten og å si i fra om at menneskerettigheter blir brutt og krenket på det groveste? Eller er det rasistisk å la være? "Det er nå engang deres kultur." I Frankrike sier man: "Ikke lemlest våre barn", la oss si det samme i Norge. Kanskje hadde en stilt seg litt annerledes i saken hvis kjønnslemlestingen gjaldt et etnisk norsk jentebarn fra Brumunddal? Hvorfor denne forskjellsbehandlingen? Burde vi ikke strengt tatt bry oss uansett?

Behøves det noe mer argumentasjon til for at Human-Etisk Forbund bør engasjere seg i denne kampen, slik humanister har gjort i Frankrike, enn det at menneskerettighetene krenkes hver eneste gang et jentebarn blir lemlestet, og at vi må handle og vise medmenneskelighet i praksis? Svaret ligger i våre humanistiske verdier.

Chalak Darbandi (20)
er opprinnelig kurder
fra Irak, vokste opp i
Gjøvik og studerer nå
historie ved Universitetet
i Oslo. Medlem av
Human-Etisk Forbund.

Tirill Selnes Bjørnson-Langen (19)
er fra Oslo, studerer kultur- og
idéstudier med fordypning
i religionshistorie (hovedvekt
på islam). Medlem av
Human-Etisk Forbund.

Humanistisk engasjement mot nettverksselskap

Ifølge SVs Øystein Djupedal har Kristelig Folkeparti gjort Norge til en frihavn for pyramidespill. En KrF-representant sendte på nittitallet brev til en KrF-statsråd, som da stanset et lovarbeid knyttet til den slags handel.

Det er en kjent sak at de som er tilbøyelige til å la seg rive med på vekkelsesmøter også lett blir grepet av stemningen når nettverksselskapene byr på løfter av himmelske dimensjoner, men også humanetikere lar seg lure.

I 2001 deltok jeg på et informasjonsmøte for nettverksselskapet Greenstar. En velkledd, godt voksen mann forespeilet solide inntekter for svært lite arbeid. Selskapet skulle redde menneskeheten ved oppdrett av meitemark og erstatte sprøytemidler med markavføring, erstatte benmel i dyrefôr med pulverisert meitemark og å produsere søppelkasser med optimale forhold for meitemark inni, på sykehus og hoteller. 500 liter søppel skulle bli til 100 liter verdifull markavføring.

Enhver kunne bli andelshaver ved å betale kr. 1500,- ved oppstart og så betale 240,- i måneden i tre år for indirekte kjøp av en kilo mark til prosjektet. Deretter skulle man verve, og desto flere under seg, desto høyere inntekter.

Foredragsholderen stopper opp, retter et troverdig blick mot forsamlingen og forteller at vi vil ende opp med kr. 240 000,- i måneden. Resten av livet. Halleluja-stemningen tar grep. Ingen stiller ett kritisk spørsmål. De fleste er lokket med til møtet av familie og venner.

Skepsis er den største fienden mot de som legger frem udokumenterbare påstander. Konstruktive spørsmål besvares med latter og nedlatenhet, og det irrasjonelle trenger inn i hjertene når inntektene skal bli enda høyere fordi selskapet sitter på enerett til ny data-/mobil- og kredittkortteknologi.

Greenstar skal knuse alle store tele-, bank- og internettsselskap i verden når det straks lanseres. Vi er andelshavere om vi vil. Halleluja!

Jeg var faktisk den eneste som ikke meldte meg på. I fjor ble jeg av en humanetiker invitert til noe så fantastisk at jeg ikke kunne få vite noe på forhånd. Jeg ble bekymret under bilduren da gledesropene økte desto nærmere vi kom.

Vel fremme ble vi instruert i selskapet Global Partners Networks virke og oppbygning. Det var en svært profesjonell datafremføring med inspirerende kommentarer fra verten. Det dreide seg om intenst salg av kosmetikkartikler for et selskap som heter Nuskin. Igjen fikk jeg løfter om en gylden framtid med flere hundre tusener i månedslønn, sikret for resten av livet. Da jeg spurte hvorfor så fantastiske produkter ikke selges av seriøse aktører, men av tilfeldige venner og familie, ble verten så sint at jeg måtte gå.

Det er besynderlig om et utall unnasluntrer skal tjene hundretusener i måneden uten å gjøre et skikkelig arbeidsslag og etterhvert uten å gjøre et eneste arbeidsslag i det hele tatt. Det var Anita Apelthun Sæle som sendte brev for å stanse lovarbeidet i departementet. Både hennes sønn og hennes bror var involvert i såkalte pyramideselskap den gangen. De har vært aktive i årevis, og Sæle jr. lokker stadig nye ofre.

Målet helliger kanskje middelet om Sæle jr. skal sikre pappas kristenkonserverte avis økonomisk. Slik kan interreligiøs dialog, abort og homofili i dogmatiske vendinger fordømmes like kraftig i fremtiden. Det er altfor mange ofre for nettverksselskapene. De blir forespeilet at de skal få snike i køen mot økonomisk overflod og samfunnsmessig likegyldighet. De aller fleste taper store summer og kostbar tid. Deres muligheter til å nyte av velferdssamfunnets kasse er redusert fordi de ikke har bidratt på lik linje med det øvrige samfunn.

Jeg ønsker meg Human-Etisk Forbund på banen, i arbeid for et skjerpet lovverk. HEF skal være en etisk instans som fungerer som vaktbikkje mot dogmatiske påstander. Det er riktignok ikke Gud alt som flimrer. Det er heller ikke religion alt som skrangler.

Arild Knutsen

Går Fri tanke kreasjonistenes ærend?

I et blad som Fri tanke bør man forvente at bokomtaler har et visst minimum av saklighet og redelighet. Dette minstekravet er ikke Inger Nordahl i nærheten av i sin omtale av undertegnede bok *Livets dans* nylig. I stedet får leserne en serie av forfalskninger og feilaktige påstander, med det formål å karikere boken som "ekstrem", "kritikkløs" og "uvitenskapelig".

Hun begynner med å dra ut noen halve setninger fra boken min og presentere dette som mitt "hovedbudskap". Det er klart at i en populærvitenskapelig bok er det noen spissformuleringer, men det er ganske arrogant av Nordahl å definere hva som er *mitt* hovedbudskap. Hun bruker disse fragmenterte sitatene for å underbygge sin påstand om at jeg "formidler med det sosiobiologiske dogmet".

Hun påstår jeg hevder at det finnes "ett biologisk syn på menns og kvinners biologiske natur", noe som er helt uten grunnlag. Jeg nevner til og med noen av de kritikerne Nordahl påstår jeg *ikke* nevner, som Gould og Lewontin. Det Nordahl kaller "pseudovitenskap", sosiobiologien, er for lengst blitt en anerkjent og viktig del av biologien. Det er ganske utrolig at en professor ved UiO kan kalle arbeidet til noen av

Delta i debatten, men gjør det kort og konsist! (2500 tegn inkludert mellomrom - ca én maskinskrevet A4-side med dobbel linjeavstand). Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innlegg.

Debattinnlegg sendes:

FRI TANKE

**postboks 6744 St. Olavs plass
01300slo**

E-post: fri.tanke@human.no

Frist for å komme med i neste nummer: 10. juni.

sine fremste – og internasjonalt anerkjente – kolleger (bl.a. Jan Lifjeld, Tore Slagsvold) "pseudovitenskap". Sosiobiologiske artikler trykkes jevnlig i de mest anerkjente multidisiplinære vitenskapsjournalene, som *Nature* og *Science*. Når Nordahl påstår at og også "mange andre biologer med meg" vil kalle sosiobiologi "pseudovitenskap", bør vi få vite hvilke "andre" hun dekker seg bak. Sosiobiologi er for øvrig ikke noe "dogme" som Nordahl later som, det er rett og slett ikke annet enn studiet av dyrs sosiale atferd. Sosiobiologi befatter seg også lite med "steinalder-scenarier", som Nordahl feilaktig påstår. Nordahl er forøvrig *botaniker*, en disiplin der atferd ikke er spesielt viktig. Nordahl burde opplyse om dette i stedet for å bruke sin professortittel i "biologi" som en falsk autoritetskappe når hun skriver om ting hun ikke har greie på (Nordahl har i lang tid fungert som feministens biologiske alibi, og har en stor del av "æren" for at norske feminister tror at evolusjonsbiologi er "reaksjonært").

Men nå er det faktisk heller ikke slik som Nordahl gir inntrykk av, at jeg bygger min bok på sosiobiologi. Det er vel bare to av kildene mine som definerer seg selv som sosiobiolog, den ene er den anerkjente primatologen Sarah Blaffer Hardy (som leder ved Senter for kjønnsforskning ved UiB, Kari Wærness, har fremholdt som et ideal for kjønnsbevisst forskning). De fleste av kildene mine er enten andre biologer (som de norske professorene Jarl Giske og Per Jakobsen), eller psykologer. Et eksempel på Nordahls lurvete måte å "argumentere" på, er hennes kritikk av en av mine kilder, Simon Baron-Cohen (som forøvrig er psykolog og psykiater, ikke "hjerneforsker"). Hun påstår han er omstridt, og at hans bok *The Essential Difference* har fått "lunken" mottakelse. Det er mulig han er "omstridt" i Nordahls kretser, der er jo selv Darwin omstridt, men dette er ellers en meningsløs beskrivelse av en av verdens mest anerkjente psykologer, og professor ved Cambridge. Og typisk: Nordahl sier ikke et ord om *hva* ved Baron-Cohen som er omstridt.

Nordahl mener jeg er "ekstremt uvitenskapelig" som ikke siterer "kritiske biologer", og nevner Gould og Lewontin som eksempler. Disse nevner jeg faktisk, men i en populærvitenskapelig bok i 2004 finner jeg det ikke interessant å gå tilbake til en debatt som gikk på 70-tallet, og som Gould, Lewontin & co for lengst har tapt. Akkurat som det må være mulig å skrive at jorda er rund og går rundt sola uten å nevne at det fremdeles finnes andre oppfatninger om dette. Akkurat som det også finnes folk som ennå ikke godtar Darwin.

Og dette bringer meg til den andre grunnen til at jeg synes det er skuffende å lese en slik "omtale" nettopp i Fri tanke: Det raser fremdeles en kulturkamp mellom de som mener mennesket er skapt av Gud og de som mener mennesket er en del av naturen. I Norge er det kanskje ikke så mange eksplisitte kreasjonister, selv om de også finnes. Det det imidlertid finnes mange av, også blant akademikere (og tilmed

noen biologer som Nordahl), er folk som ikke liker påstanden om at mennesket har en biologisk arv også over snippen: at også vår hjerne er biologisk.

Nordahl prøver å argumentere for at lite kan være medfødt, fordi hjernen ikke er ferdig før 16-årsalderen. Vel, det meste med kroppen er uferdig inntil 16-årsalderen, ikke minst det som har med kjønn å gjøre. At hjernen utvikler seg etter fødselen, er ikke noe argument for at genene ikke kan ha lagt viktige føringer på denne utviklingen. Heller ikke brystene – eller hår på brystet – er ferdig utviklet ved fødselen.

Og det er falskspill å påstå at jeg overser miljømessig påvirkning. Jeg kjenner heller ingen atferdsbiologer som gjør dette: Det er en selvfølge at vi er skapt med evnen til å lære, selv meitemarker kan lære.

At en bok som prøver å bringe inn nyere biologisk kunnskap om mennesket, en kunnskap som altfor lenge er blitt holdt ute av skole og medier i Norge, skal bli møtt med usaklig omtale som går selv kreasjonistene en høy gang, er skuffende. At dette står i Fri tanke, er uforståelig. Det hadde passet bedre i "Dagen".

Bjørn Vassnes

Hvor ble det av religionsfrihet for lærere?

FNs menneskerettighetskomité slår fast at KRL-faget ikke er i samsvar med elevers og foreldres religions- og livssynsfrihet! Men er det ingen som tenker på lærernes religionsfrihet?

Da jeg utdannet meg til lærer, var det med vissheten om at jeg var trygg for at mitt ateistiske syn ble respektert og at jeg ikke kunne pålegges å delta i gudstjeneste eller undervise i kristendomskunnskap. Men med KRL-faget forsvant disse rettighetene.

Det har ikke vært noe problem å undervise i KRL, synes jeg. Det står i læreplanen at faget ikke skal være en arena for forkynnelse, og det har jeg lagt vekt på. Min undervisning har vært preget av kunnskapsformidling uten noen form for religionsutøvelse. Jeg er også så heldig å arbeide ved en skole med en rektor som respekterer ulike syn. Derfor har jeg sluppet å delta i julegudstjenester og i stedet hatt ansvar for de elevene som ikke deltar i gudstjenesten.

Men det er ikke riktig at det er den enkelte rektors velvilje som skal avgjøre dette. Religions- og livssynsfrihet betyr ikke bare frihet til selv å velge religion, men også frihet til ikke å ha noen religion. Den friheten bør gjelde alle yrkesgrupper! Jeg kunne ønske at Human-Etisk Forbund ville engasjere seg i dette!

Annette Heyerdahl

Forfatter søker KRL-erfaringer

Jeg har planer om å samle en del av de dårlige erfaringene som humanetikerforeldre og barn rundt i landet har hatt med KRL-faget. Kanskje vil et forlag gi disse ut i bokform.

Derfor håper jeg at alle som har hatt store påkjenninger i forbindelse med fullt eller delvis fritak vil skrive meg og fortelle. Jo mer personlig, jo bedre. Dere kan sende det til min epostadresse eller postadresse.

Det er klart at de sterkeste beretningene er viktigst å fram i lyset, for det er dem som vil gjøre sterkest inntrykk på leserne. Men dere må selv vurdere om dere vil at jeg eventuelt skal skrive navnet eller anonymisere det.

Jeg har skrevet en god del fagbøker, bl.a. to bøker om livssyn: *Barnehagene de nye misjonsmarker* og *Tvang til barnetro*, så jeg er klar over hvor mye hensyn man må ta til at man tross alt skal fortsette å leve i nærmiljøet sitt.

Men jeg har opplevd at anonyme beretninger ikke

blir trodd og kalt skremselspropaganda. – Hvis dere tør å stå fram med navn er det derfor ekstra verdifullt.

Personlig synes jeg det er utrolig at vi i 2005 opplever å bli diskriminert i offentlig skole og at vi har vært altfor tålmodige og ydmyke overfor myndighetene. Vi har mistet så mange av våre rettigheter.

Nå har vi en historisk sjanse til å bli hørt.

Hvis det kommer mange svar, kan jeg ikke love at det blir plass til alle i boken. Kanskje vil jeg samle utdrag fra brev i et eget kapittel.

Jeg håper dere tar pennen eller maskinen fatt og kontakter meg.

Mange hilsener

Tone Bergli Joner

Hovseterv 102 B, 0768 Oslo

Epost: tbergjo@online.no

LIVSSYNSDEBATT I POSTKASSEN

Abonnér på Humanist

Et tidsskrift for alle med et engasjement for livssynsspørsmål.

Humanist gis ut av Human-Etisk Forbund. Det er et tidsskrift for allmenn livssynsdebatt, med særlig vekt på problemstillinger som angår livssynshumanismen. Temaene varierer fra allmenne filosofiske, livssynsmessige og religionsvitenskapelige problemstillinger til de mer nærgående blikk på humanismen og dens organisering. Engasjerte skribenter presenterer temaer som sjelden får plass i andre norske medier.

Abonnementet koster kr. 200,- for fire nummer.

Bestill abonnement på e-post, humanist@human.no, eller bruk kupongen under.

BESTILLINGSKUPONG:

☐ Jeg ønsker å abonnere på Humanist fra nr 2/2005 (I tillegg får jeg nr. 4/2004 og nr. 1/2005)

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

E-post:

Underskrift:

Kan sendes ufrankert i Norge. Adressaten vil betale porto.

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

Human-Etisk Forbund

LANDSMØTET 2005

Human-Etisk Forbund inviterer til landsmøte på First Hotell Ambassadeur i Drammen 23.-25. september 2005. Saker som ønskes behandlet må ifølge vedtektene være Sentralstyret i hende innen 30. april. Det er bare Forbundets organisasjonsledd som kan fremme saker for landsmøtet. Enkeltmedlemmer kan ikke fremme saker direkte.

TORS DAG 22. SEPTEMBER

Ankomst torsdag er kun for de som av hensyn til reise-avstand og kommunikasjonsforhold ikke kan komme fredag morgen.

18.00 – 21.00 Ankomst hotell og innsjekking i LM-skranke
18.00 – 21.00 Middag

FREDAG 23. SEPTEMBER

08.00 – 11.45 Ankomst hotell og innsjekking i LM-skranke
12.00 – 13.00 Åpningsseremoni
13.00 – 14.00 Lunsj
14.00 – 18.00 Landsmøte
20.00 Middag

LØRDAG 24. SEPTEMBER

08.00 – 09.00 Frokost
09.00 – 13.00 Landsmøte
13.00 – 14.00 Lunsj
14.00 – 17.30 Landsmøte
ca.19.00 Middag

SØNDAG 25. SEPTEMBER

08.00 – 09.00 Frokost
09.00 – 13.00 Landsmøte
13.00 – 14.00 Lunsj
14.00 – 17.00 Landsmøte

Det tas forbehold om mindre justeringer i programmet, men starten fredag 23. og avslutningen søndag 25. vil ligge fast.

PÅMELDING TIL LANDSMØTET

23.-25. september 2005 holder Human-Etisk Forbund sitt landsmøte i Drammen. Medlemmer som ønsker å være tilstede som observatør er hjertelig velkomne.

PÅMELDING INNEN 1. AUGUST 2005 TIL:

Human-Etisk Forbund
Postboks 6744, St. Olavs plass, 0130 Oslo
Fax: 23 15 60 01
stranden@human.no

Navn:
Adresse:
Postnr/sted:
Tlf (dagtid):
Observatør fra: Fylke

KONFERANSEPAKKEPRISER PÅ FIRST HOTEL AMBASSADEUR I DRAMMEN:

Pr døgn i enkeltrom, kr 999
Pr døgn pr person i dobbeltrom, kr 899

PRISER FOR OBSERVATØRER SOM IKKE BOR PÅ HOTELLET:

Dagpakke (lunsj + kaffepauser) kr 350, middag kr 299

JEG SKAL BO PÅ HOTELL OG ØNSKER INNKVARTERING I:

☐ Enkeltrom ☐ Dobbeltrom

Ønsker å dele rom med:

ANKOMST DAG:

☐ Torsdag 22.09. ☐ Fredag 23.09. ☐ Ønsker middag torsdag

JEG SKAL IKKE BO PÅ HOTELLET, MEN ØNSKER FØLGENDE MÅLTIDER:

LUNSJ: ☐ Fredag ☐ Lørdag ☐ Søndag

MIDDAG: ☐ Fredag ☐ Lørdag

ANNET: (Vegetar, allergi m.v.)

Bruk blokkbokstaver ved utfylling av påmeldingsskjemaet. All påmelding skal skje skriftlig!

BOK TILBUD!

Assistert død – en etisk utfordring

Av Kari Vigeland

Boken behandler ulike former for assistert død, som passiv dødshjelp, assistert selvmord, eutanasi og smertebehandling med livsavkortende virkning. Forfatteren tar også opp dype eksistensielle spørsmål knyttet til religion og livssyn.

Pris: 50,- + porto

BUTIKK PÅ NETT

Ta i bruk Human-Etisk Forbunds nettbutikk! Nå kan du både se, lese om og bestille varene våre på internett. Velg mellom: Bøker, t-skjorter, bag, ryggsekk, og mye mer! **Og husk:** Som medlem får du **25 %** på fullpris-bøker! Følg med på tilbud og nye varer på: www.human.no/nettbutikk

BESTILLINGSKUPONG:

☐ Ja takk, send meg stk

Assistert død – en etisk utfordring á kr 50,- + porto

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

Underskrift:

Fri tanke 2/2005

Human-Etisk Forbund

Kan sendes
ufrankert i
Norge.
Adressaten vil
betale
porto/en.

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

Ungdomstreff i Jotunheimen

TEMA: Filosofi og friluftsliv

TIDSPUNKT: Tor 4. - søn 7. august 2005

Aktivitetene inkluderer enkel fjellklatring, rafting i Sjoa, fottur over Besseggen og samtaler/kåseri om kvelden. Det blir overnatting i lavvo.

ALDERSGRENSE: 16-21 år.

STED: Norwegian Wildlife and Rafting, Randsverk

PÅMELDINGSFRIST: 20. juni

PÅMELDING/INFO: oppland@human.no
tlf. 95965960

Human-Etisk Forbund
Oppland og Hedmark fylkeslag

Humanistisk sommertreff for unge 2005

Tid: Mandag 1. til fredag 5. august.

Sted: Haraldvangen i Hurdal
(www.haraldvangen.no).

Hvem kan delta: Ungdommer i alderen 15 til 19 år, pluss årets borgerlige konfirmanter. Medlemmer i Human-Etisk forbund fra Oslo og Akershus vil bli prioritert. For deltagere under 15 år teller foresattes medlemskap.

Pris: Kr. 2000,- for medlemmer i Human-Etisk Forbund, kr. 2600,- for ikke-medlemmer. For deltagere under 15 år teller foresattes medlemskap. Prisen dekker reise tur/retur Oslo sentrum, opphold, mat, aktiviteter og materiell.

Innkvartering: Vi bor i firemannshytter.

Påmeldingsfrist: Det er begrenset antall plasser. Førstemann til mølla!

For påmelding eller mer informasjon:

Se www.humanoslo.no eller ta kontakt med Christoffer B. Larsen per e-post: cblarsen@human.no eller telefon: 97 56 32 43.

Human-Etisk Forbund
Oslo og Akershus fylkeslag

HOVEDKONTOR:

St. Olavs gate 27
Postboks 6744 St. Olavs plass
0130 Oslo
Tlf. 23 15 60 00
Faks 23 15 60 01
Faks medlemsregister: 23 15 60 21
human@human.no
www.human.no

Hovedmedlem kr. 300,-
Studenter, pensjonister og
husstandsmedlemmer kr. 50,-
Konto: 0805 2351252

Generalsekretær: Lars Gule
Styreleder: Roar Johnsen (tlf. p: 22 62 44 32)
Nestleder: Jan Tambs-Lyche (tlf. p: 61 18 00 33)

FYLKESKONTORER:

Østfold fylkeslag
brandshaug@human.no
Tlf. 69 31 71 65
Faks 69 31 18 94
(ma-to 10-14)

Akershus fylkeslag
akershus@human.no
Tlf. 23 15 60 80
Faks 23 15 60 75
(ma-fr 9-16)
(sommer 9-15)

Oslo fylkeslag
oslo@human.no
Tlf. 23 15 60 60
Faks 23 15 60 75
(ma-fr 9-16)
(sommer 9-15)

Hedmark fylkeslag
hefhedma@online.no
Tlf. 62 53 05 22
Faks 62 53 30 68
(ma-to 10.30-15.30)

Oppland fylkeslag
humopp@c2i.net
Tlf./faks 61 17 67 10
(ti og to 10-16)

Buskerud fylkeslag
hefbusker@human.no
Tlf. 32 89 36 70
Faks 32 89 38 45
(ma 13-19, ti-to 10-15)

Vestfold fylkeslag
vestfold@human.no
Tlf. 33 31 32 05
Faks 33 35 32 05
(ma-to 9-14)

Telemark fylkeslag
hef-telemark@netcom.no
Tlf. 35 53 13 38
Faks 35 53 13 21
(ti og to 9-14, on 15-17)

Aust-Agder fylkeslag
hefaustagder@human.no
Tlf. 37 00 10 06
Faks 37 02 86 40
(ti og to 10-15)

Vest-Agder fylkeslag
lauritsen@human.no
Tlf. 38 02 33 94
Faks 38 02 77 89
(ti 13-16, on 10-15)

Rogaland fylkeslag
humrog@online.no
Tlf. 51 90 64 50/52
Faks 51 90 64 91
(ma-to 10-15)

Hordaland fylkeslag
sortvedt@human.no
Tlf. 55 21 41 90
Faks 55 21 41 94
(ma-to 10-14, ti 16-20)

Sogn og Fjordane fylkeslag
humsogn@human.no
Tlf. 57 67 53 90
Faks 57 72 03 91
(ma og fr 8.30-15.30)

Møre og Romsdal fylkeslag
human-er@online.no
Tlf. 71 21 56 05
Faks 71 21 57 76
(ma, ti, fr 9.30-15.30,
to 12-17)

Sør-Trøndelag fylkeslag
stavsoien@human.no
munkeby@human.no
Tlf. 73 80 64 80
Faks 73 80 64 81
(ma-fr 8.30-16)

Nord-Trøndelag fylkeslag
tangerud@human.no
Tlf. 74 08 88 40
Faks 74 08 88 41
(ma-on 9-13)

Nordland fylkeslag
Tlf. 75 54 49 20
Faks 75 54 49 19
(ma, ti, to 9-15, on 9-17)

Troms fylkeslag
Hef.tromso@online.no
Tlf. 77 65 58 19
(ma 10-16, ti 9-15.30)

Finnmark fylkeslag
lyder@human.no
Tlf. 78 95 36 55
Faks 78 95 36 68
(ma-to 9-13)

HAR DU BARN UNDER 15 ÅR?

Overføring av offentlig støtte for medlemmers barn under 15 år

Human-Etisk Forbund har rett til offentlig tilskudd for medlemmers barn. Alle medlemmer med barn kan bidra til at forbundet får denne støtten. Du kan bidra ved å fylle ut skjemaet nedenfor og sende det til oss. Jeg/vi ønsker at den offentlige støtten ("Kirkeskatten") som gjelder barn under 15 år skal tilfalle Human-Etisk Forbund. Barnet/barna er ikke medlem(mer) av Statskirken eller annen støtteberettiget livssynsorganisasjon.

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsdato: _____ Postadresse: _____

Bostedskommune (ifl . folkeregisteret): _____

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsdato: _____ Postadresse: _____

Bostedskommune (ifl . folkeregisteret): _____

Foreldre (evt. den som har foreldreretten):

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsdato: _____ Postadresse: _____

Bostedskommune (ifl . folkeregisteret): _____

Signatur: _____

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsdato: _____ Postadresse: _____

Bostedskommune (ifl . folkeregisteret): _____

Signatur: _____

Dersom du ikke allerede har sendt inn tilsvarende skjema, send det til:
Human-Etisk Forbund, Pb. 6744 St Olavs plass, 0130 Oslo

MELD DEG INN!

Over 65.700 er medlemmer av Human-Etisk Forbund. Nærmere en femtedel av den norske befolkningen hevder å stå nærmest det humanistiske livssyn.

Human-Etisk Forbund har 120 lokallag og 19 fylkeslag som tilbyr en rekke aktiviteter over hele landet. Tilbud og aktiviteter varierer fra temamøter og lokale aksjoner til feiring av vintersolverv og midtsommerfest.

Human-Etisk Forbund tilbyr også seremonier med et humanistisk innhold:

- Borgerlig navnefest
- Borgerlig konfirmasjon
- Humanistisk vigsel/partnerskap (det siste ikke juridisk)
- Borgerlig gravferd

Human-Etisk Forbund trenger flere medlemmer slik at vi kan utvikle tilbud og aktiviteter videre. www.human.no

- ☐ Jeg ønsker nærmere opplysninger om Human-Etisk Forbund
☐ Jeg melder meg herved inn i Human-Etisk Forbund
☐ Jeg er ikke medlem av Statskirken eller annet trossamfunn
☐ Jeg ønsker skjema for utmelding av Statskirke

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./sted: _____

E-post: _____

Stilling/yrke: _____

Dato: _____ Fødselsdato: _____

Underskrift: _____

Human-Etisk Forbund

Kan sendes
ufrankert i
Norge.
Adressaten vil
betale
porto.

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

Statskirkedebatten går som aldri før!

Didrik Söderlind (red.):

Farvel til Statskirken?

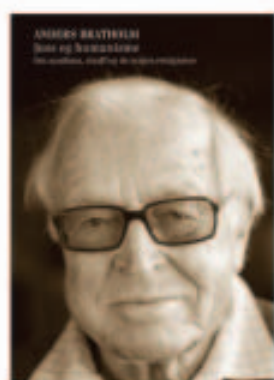
– En debattbok om kirke og stat

Denne boka forsøker å belyse statskirkespørsmålet fra så mange sider som mulig. Den inneholder artikler, intervjuer og debattinnlegg av samfunnsforskere, journalister og representanter fra flere tros- og livssynssamfunn.

Biskop Odd Bondevik skriver om hvorfor han er i mot statlig styring av livssynssamfunn, Dag Nygård, generalsekretær i Norges Frikirkeråd, tar for seg kristne minoriteters kamp for livssynsfrihet og Lars Gule, generalsekretær i Human-Etisk Forbund, skriver om samfunnets verdigrunnlag. Boka refererer også en samtale mellom biskop Rosemarie Köhn og Bente Sandvig, fagsjef i Human-Etisk Forbund.

INNB. 193 sider

HEF-pris: 149,- (veil. 198,-)

ANDERS BRATHOLM, Lorentz Stavrum (red.):

JUSS OG HUMANISME

Om samfunn, straff og de svakes rettigheter

Jussprofessor Anders Bratholm har stått på barrikadene for å sikre ytringsfrihet og rettssikkerhet i samfunnet vårt i en årrekke.

Juss og humanisme gjengir deler av Bratholms rike produksjon. En viktig og engasjerende bok!

INNB. 304 sider

HEF-pris: 224,- (veil. 298,-)

Staffan Lindeberg:

MAT – Bedre helse med steinalderkost

Vi spiser mat som gjør oss syke. Ifølge Staffan Lindeberg burde vi spise mer av det som våre forfedre spiste i steinalderen – nemlig kjøtt, fisk, frukt og grønnsaker. Derimot ikke kornprodukter, ris, poteter eller salt – som kom inn i historien vår på et sent tidspunkt sett i et evolusjonsperspektiv.

INNB. 313 sider

HEF-pris: 199,-
(veil. 268,-)

Som medlem av Human-Etisk Forbund får du 25% på alle bøker fra Humanist forlag. Se www.humanistforlag.no

BESTILLINGSKUPONG

Didrik Söderlind (red.): Farvel til Statskirken?..... 149,- ☐

Anders Bratholm: Juss og humanisme.. 224,- ☐

Staffan Lindeberg: MAT - Bedre helse med steinalderkost 199,- ☐

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

E-post:

Underskrift:

Kan sendes
ufrankert i Norge.
Adressaten betaler
porto/en

Humanist forlag AS
Svarsending 1039
0090 Oslo

Fri taks 200